

enviro magazín

MINISTERSTVO
ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Odborno-náučný časopis o životnom prostredí

5/2016 | XXI. ročník

PRÍRODNÉ A KULTÚRNE DEDIČSTVO



**EÚ ratifikovala
Parížsku dohodu**



**Prežije modráčik
čiernoškvrný?**



**Bratislavský proces
pre zelenú ekonomiku**

V areáli dreveného artikúlárneho kostola v Hronseku, sa 30 m od kostola nachádza drevená zvonica, postavená podobne ako kostol v roku 1726. Je to drevená dvojpodlažná vežovitá stavba zastrešená strmou a v hornej časti cibulovitou strieškou. Na vrchole je zdobená pozláteným krížom. Zvonica dodnes slúži svojmu účelu. V júli 2008 boli drevený artikúlárny kostol a zvonica v Hronseku zapísané do Zoznamu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO. Tento projekt je zaregistrovaný pod názvom Drevená sakrálna architektúra v Karpatском oblúku.

Foto: Peter Škornia



OBSAH

ENVIROTÉMA

- 11 | **PRÍRODNÉ A KULTÚRNE DEDIČSTVO POHLĎOM**
JUDr. BORISA SUSKA, PhD., ŠTÁTNEHO TAJOMNÍKA MŽP SR
- 12 | **PRÍRODNÉ A KULTÚRNE DEDIČSTVO (NIELEN) SLOVENSKA**
Aké sú platné formy právnej ochrany prírodného a kultúrneho dedičstva, prezrádza v rozhovore Jana Durkošová zo sekcie ochrany prírody, biodiverzity a krajiny MŽP SR.
- 14 | **SVETOVÉ KULTÚRNE A PRÍRODNÉ DEDIČSTVO**
Na 17. Generálnej konferencii OSN pre výchovu, vedu a kultúru (UNESCO) v Paríži prijali 16. novembra 1972 členské štáty Dohovor o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva...
- 16 | **EURÓPSKA SÚSTAVA CHRÁNENÝCH ÚZEMÍ NATURA 2000**
Natura 2000 je názov pre európsku sústavu chránených území. Jej cieľom je zaistiť dlhodobé prežitie a ochranu najvzácnejších a najviac ohrozených druhov rastlín, živočíchov a biotopov.
- 18 | **RAMSARSKÉ LOKALITY V SYSTÉME CHRÁNENÝCH ÚZEMÍ SR**
V systéme územnej ochrany prírody jednotlivých krajín nachádzame vyhlásené chránené územia národnej siete v rôznych kategóriách a menšie či väčšie územia, splňajúce medzinárodne dohodnuté kritériá.
- 20 | **BIOSFÉRIKÉ REZERVÁCIE – CENNÉ DEDIČSTVO**
Biosférické rezervácie alebo „rezervy“ biosféry sú modelovými územiami, kde človek svojím šetrným hospodárením a využívaním krajiny zachováva prírodné a kultúrne hodnoty...
- 22 | **GEOPARKY NA ÚZEMÍ SLOVENSKA**
Novohrad-Nógrád geopark, Banskobystrický Geopark a Banskotiavnický geopark - patria k tomu najcennejšiemu, čo v SR máme.
- 24 | **NAJVÄČŠÍ NÁUČNÝ CHODNÍK NA SLOVENSKU**
V Geoparku Novohrad – Nógrád, ktorý jediný zo SR zaradili do Globálnej siete geoparkov UNESCO, vybudovali najväčší slovensko-maďarský náučný chodník.
- 25 | **DNI EURÓPSKEHO KULTÚRNEHO DEDIČSTVA - PAMIATKY A MY**
Dni európskeho kultúrneho dedičstva sú významným celoeurópskym podujatím. Tradične v septembri ich organizujú Rada Európy a Európska komisia.

- 26 | **KOSTOL V HERVARTOVE AKO ODRAZ KULTÚRNEJ IDENTITY**
Žijeme vo svete poznamenanom permanentnými zmenami a aj to je dôvod, prečo hľadáme svoju identitu a korene...

ENVIROSLOVENSKO

- 4 | **MINISTROM OCENENÁ PRÁCA GEOLÓGOV**

SK PRES

- 5 | **SLOVENSKÉ PREDSEDNÍCTVO USPELO: EÚ URÝCHLENE RATIFIKOVALA PARÍŽSKU DOHODU**
- 6 | **ODŠARTOVAL BRATISLAVSKÝ PROCES PRE ZELENÚ EKONOMIKU**
- 6 | **ZELENÉ HOSPODÁRSTVO Z POHLĎU PODPREDSEDU EK MAROŠA ŠEFCOVIČA**
- 7 | **FORMÁLNA RADA EÚ PRE ŽIVOTNÉ PROSTREDIE AJ O NÁVRHOCH, KTORÉ POMÔŽU NAPLNÍŤ KLIMATICKÉ ZÁVÄZKY**
- 8 | **KONFERENCIA CONTAMINATED SITES, BRATISLAVA 2016**
- 9 | **KONFERENCIA CITES AJ O OHROZENÝCH NOSOROŽCOCH A SLONOVI AFRICKOM**
- 9 | **MINISTERIÁL VÝCHODNÉHO PARTNERSTVA**
- 10 | **ZASADNUTIA MONTREALSKÉHO PROTOKOLU O LÁTKACH POŠKODZUJÚCICH OZÓNOVÚ VRSTVU**
- 10 | **KALENÁR NAJVÝZNAMNEJŠÍCH ENVIROPODUJATÍ V RÁMCI SK PRES**

ENVIROSVET

- 28 | **VEĽKÝ ÚSPECH SPIŠSKÉHO HRHOVA V EURÓPSKEJ CENE OBNOVY DEDINY**

ENVIROVÝCHOVA

- 30 | **TAJOMSTVÁ HÁVEDE V AREÁLI DROPIE**

ENVIROPROJEKT

- 31 | **STANE SA TRENČIANSKY KRAJ ZELENOU ŽUPOU?**
- 32 | **MANAŽMENTOVÉ OPATRENIA PRE MODRÁČIKA ČIERNOŠKVRNNÉHO**

ENVIRORELAX

- 34 | **NÁRODNÁ PRÍRODNÁ REZERVÁCIA ŠÚR (2. ČASŤ)**

Enviromagazín 5/2016 je spolufinancovaný z Kohézneho fondu v rámci Operačného programu Kvalita životného prostredia. Národný projekt: Zlepšovanie informovanosti a poskytovanie poradenstva v oblasti zlepšovania kvality životného prostredia na Slovensku.



OPERAČNÝ PROGRAM
KVALITA ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA



 odborný-náučný časopis o životnom prostredí, XXI. ročník, 5. číslo (október 2016)
 vydáva Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky a Slovenská agentúra životného prostredia (IČO 00 626 031) šesťkrát ročne, www.enviromagazin.sk
Adresa redakcie: SAŽP, Tajovského 28, 975 90 Banská Bystrica, tel.: 048/ 43 74 122, mobil: 0907 854 204, e-mail: enviro@sazp.sk
Redakčná rada: Petra Stano Maťašiovská (MŽP SR), Martin Lakanda (SAŽP), Andrej Švec (SAŽP), Alica Kučerová (SAŽP), Viktória Ihringová (ŠOP SR), Michaela Mrázová (ŠOP SR), Branko Slobodník (FEE TU), Marek Drimal (FPV UMB), Jozef Klinda

Redaktorka: Iveta Kureková (SAŽP)

Editor: Peter Škorňa (SCG)

Grafické a editorské práce: Samuel Consulting Group, s. r. o.

Tlač: DOLIS s.r.o.

Papier: CLARO SILK, 115 g/m² vnútro, 250 g/m² obálka, matný

Fotografia na titulnej strane: SACR - Mathieu Mamousse (Spišský hrad)

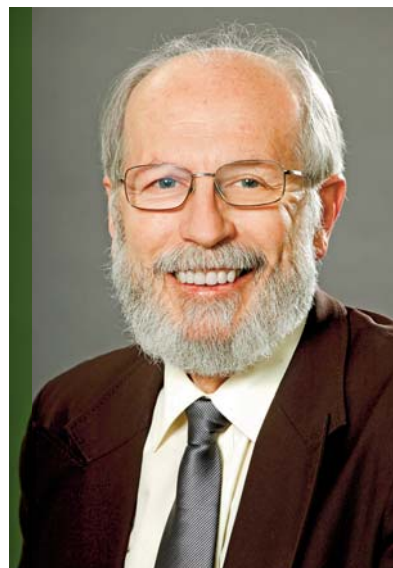
Nevyžiadané rukopisy a fotografie nevraciam. Redakcia si vyhradzuje právo na korigovanie a krátenie textov v prípade potreby. Kopírovanie a rozširovanie časopisu, prípadne jeho častí, výhradne s povolením vydavateľa.



Milí čitatelia,

väčšina ľudstva si začína čoraz viac uvedomovať význam miestnych, regionálnych a celosvetových hodnôt prírodného a kultúrneho dedičstva. Jeho poškodzovanie a ničenie, nielen počas vojen a ozbrojených konfliktov, však nadobúda značné rozmery, a preto sa musíme všetci usilovať o zachovanie tohto dedičstva pre budúce generácie. Ako vo svojom úvodníku zdôrazňuje štátny tajomník ministerstva životného prostredia Boris Susko: „Prírodné a kultúrne dedičstvo nepostavíme za rok ani za 10 rokov, ale zničiť sa dá veľmi rýchlo“. Pokračujúce znižovanie zdedenej biodiverzity dokonca ohrozuje aj existenciu človeka na Zemi. Priamo súvisí aj so zmenami klímy, udržaním a dostupnosťou zdrojov pitnej vody a demografickými problémami vo viacerých krajinách. Preto musí starostlivosť o prírodu a jej zdroje patriť medzi najvyššie priority štátu. Zachovanie kultúrneho dedičstva je zase prejavom nášho intelektuálneho vývoja a vyspelosti, na ktorej môžeme rozvíjať civilizáciu. V hlavnej téme vám ponúkame prehľad o prírodnom a kultúrnom dedičstve na Slovensku. Akými dohovormi je zaviazané a aké právne formy ochrany využíva. Prinášame aj niekoľko príkladov, ktoré potvrdzujú, že máme v tomto smere svetu čo ponúknuť, aj keď v komplexnej starostlivosti o jeho hodnoty ešte stále máme určité rezervy a nedostatky. Na ochranu prírodného dedičstva je napríklad zameraná aj práca zástupcov envirorezortu počas slovenského predsedníctva v Rade Európy. V rubrike SK Pres sa dočítate nielen o snahe urýchliť ratifikáciu Parížskej dohody Európskou úniou, ale aj o 17. zasadnutí zmluvných strán Dohovoru o medzinárodnom obchode s ohrozenými druhmi voľne žijúcich živočíchov a rastlín (CoP17) v Johannesburgu. Nechýbajú ani informácie o vlajkovej konferencii MŽP SR Prechod na zelené hospodárstvo, ktorá odštartovala Bratislavský proces pre zelenú ekonomiku a potvrdila snahu Slovenska stať sa v rámci nej v strednej Európe lídrom. Prostredníctvom Enviromagazínu sa dozviete aj o veľkom úspechu Spišského Hrhova v Európskej cene obnovy dediny, ktorý získal prvýkrát v histórii súťaže dve ceny. Zaujímavé parciálne informácie vám sprostredkujú aj príspevok o manažmentových opatreniach pre modráčika čiernoškvrnného a druhá časť článku o Národnej prírodnej rezervácii Šúr...

Prijemné čítanie.



RNDr. Jozef Klinda,

člen Redakčnej rady Enviromagazínu

Ministrom ocenená práca geológov

Salamandrovým sprievodom vyvrcholili 9. septembra 2016 v Banskej Štiavnici tradičné oslavy Dňa baníkov, hutníkov, geológov a naftárov.

Ako pri tejto príležitosti uviedol minister životného prostredia László Sólymos: „Neustále poznávanie a skúmanie je neoddeliteľnou súčasťou práce geológov. Výskum geologického prostredia, nerastov, hornín, ale aj samotný inžiniersko-geologický prieskum si vyžaduje zodpovedný prístup, za ktorý im patrí moje poďakovanie,“ pričom udelil 9 čestných uznaní a 1 ďakovný list za mimoriadne výsledky v tejto oblasti. Čestné uznanie minister udelil Lenke Kralovičovej (MŽP SR), Jánovi Madarásovi (Geologický ústav SAV), Kataríne Kminiakovskej (AQUIFER, s. r. o., Bratislava), Jurajovi Maglayovi, Augustínovi Gluchovi, Martinovi



Minister odovzdal ocenenia 10 jednotlivcom za ich mimoriadne výsledky v oblasti geológie

Repčiakovi, Anne Krippelovej (všetci Štátny geologický ústav Dionýza Štúra), Vladimírovi Pramukovi (Geo Slovakia, s. r. o., Košice) a Miroslavovi Gomolčákovi (GEOKONTAKT, s. r. o., Košice). Ďakovný list si prevzala Katarína Tóthová (Štátny geologický ústav Dionýza Štúra).

Envirorezort vykonal počas minulého roka geologické prieskumy v 140 lokalitách, ktoré sú environmentálnymi záťažami. Z nich sa 19 rizikových lokalít podarilo úspešne aj sanovať. „S pomocou európskych fondov pripravujeme ďalšie aktivity

zamerané na environmentálne záťaže, na zabezpečenie a rekultiváciu uzavretých a opustených úložísk ťažobného odpadu a na sanáciu zosuvov,“ doplnil minister a informoval, že rezort mapuje aj nerastné surovinné zdroje SR, na základe čoho sa potvrdzuje, že stále máme dostatočný surovinnový potenciál, ktorý môže významne prispieť k prosperite a vyrovnávaniu ekonomických rozdielov medzi jednotlivými regiónmi krajiny. „Je pochopiteľné, že pri využívaní tohto potenciálu treba postupovať veľmi obozretné, s maximálnym dôrazom

na ochranu životného prostredia, verejné zdravie a snažiť sa o dodržiavanie rovnováhy medzi využívaním prírodných zdrojov a ochranou prírody,“ dodal na záver minister. Celoslovenské oslavy Dňa baníkov, geológov, hutníkov a naftárov pripravila Slovenská banská komora v spolupráci s MŽP SR, MH SR, so Zväzom hutníctva, ťažobného priemyslu a geológie SR, ako aj s Odborovým zväzom pracovníkov baní, geológie a naftového priemyslu SR.

Text a foto: odbor komunikácie MŽP SR

Slovenské predsedníctvo uspelo: EÚ urýchlene ratifikovala Parížsku dohodu

Na urýchlenej ratifikácii sa dohodla Rada EÚ pre životné prostredie, ktorú na 30. septembra zvolal a viedol v Bruseli minister životného prostredia SR László Sólymos.

Cieľom mimoriadneho zasadnutia bolo dosiahnuť platnosť dohody do novembrovej klimatickej konferencie v marockom Marrákeši. „Presne dva týždne po summite v Bratislave sa podarilo Slovensku, ako predsedajúcej krajine v Rade EÚ, splniť jednu z našich predsedníckych priorit. Dosiahli sme dohodu naprieč EÚ, a skorá ratifikácia na úrovni Únie je tak realitou,“ vyjadril spokojnosť László Sólymos po tom, ako s tým jednomyselne súhlasili európski ministri životného prostredia. „EÚ týmto krokom prejavila svoju zodpovednosť, angažovanosť a záujem na spomalení otepľovania našej planéty. Únia je a zostáva globálnym lídrom v boji proti klimatickej zmene,“ vyzdvihol Sólymos.

Eurokomisár zodpovedný za oblasť klímy a energetiky Miguel Arias Cañete považuje dohodu za významnú a za úspech slovenského predsedníctva, ktoré podľa neho vyvinulo a preukázalo veľké úsilie a flexibilitu. „Dnešok je ukážkou, že EÚ je jednotná a solidárna,“ podčiarkol. Pripomenul, že ratifikácia je prvým krokom, ďalším bude jej plnenie.

Následne 4. októbra odsúhlasili ratifikáciu poslanci Európskeho parlamentu počas svojho plenárneho zasadnutia. Išlo o významný krok, ktorý umožnil Rade EÚ pod taktovkou slovenského predsedníctva definitívne prijať rozhodnutie o európskej ratifikácii Parížskej dohody. Tým sa zavŕšil proces schvaľovania tohto významného dokumentu na úrovni Európskej únie.

Pred hlasovaním v Štrasburgu pred poslancami EP vystúpil generálny tajomník OSN Pan Ki-mun, ktorý ocenil snahu EÚ o rýchlu



Eurokomisár zodpovedný za oblasť klímy a energetiky Miguel Arias Cañete spolu s ministrom životného prostredia SR Lászlóm Sólymosom po dosiahnutí dohody Rady EÚ pre životné prostredie na urýchlenej ratifikácii Parížskej dohody

ratifikáciu dohody. Úniu označil za spoločenstvo, ktoré tradične bojuje proti klimatickým zmenám. Schválenie dohody považuje za možnosť prispieť k udržateľnej budúcnosti Zeme. Predseda Európskej komisie Jean-Claude Juncker uviedol, že „Európa dokázala, že je schopná veľkých vecí“. Štátny tajomník MZV SR a splnomocnenec vlády pre predsedníctvo SR v Rade EÚ Ivan Korčok vo svojom vystúpení za slovenské predsedníctvo prisľúbil, že „dnešným dňom sa začneme venovať implementácii Parížskej dohody“.

Ratifikačné listiny Parížskej dohody o klimatických zmenách uložili 7. októbra do depozitu OSN v New Yorku slovenský minister Sólymos spoločne s komisárom Cañetom. Parížska dohoda nadobudne platnosť v 30. deň po dni, keď najmenej 55 zmluvných strán dohovoru, ktoré celkovo zodpovedajú minimálne za 55 % globálnych emisií skleníkových plynov, uloží svoje ratifikačné listiny u depozi-tára.

K 30. septembru uložilo svoje ratifikačné listiny 61 krajín. Spolu predstavujú 47,79 % emisií skleníkových plynov. Medzi nimi sú aj Čína a USA, ktoré majú najväčší podiel

emisií. Tretím najväčším producentom je Európska únia. India, ktorá reprezentuje 4,10 % emisií, ohlásila, že dohodu plánuje ratifikovať začiatkom októbra. Svoj národný ratifikačný proces už ukončilo sedem členských štátov EÚ – okrem Slovenska aj Maďarsko, Francúzsko, Rakúsko, Nemecko, Malta a Portugalsko. Slovenský parlament súhlasil s ratifikáciou dohody 21. septembra, prezident SR Andrej Kiska završil národný proces svojím podpisom 28. septembra.

Parížska dohoda bola prijatá 12. decembra 2015 konsenzom

196 strán Rámcového dohovoru OSN o zmene klímy. Jej cieľom je obmedziť rast globálnej teploty do konca storočia o maximálne 2 °C a podľa možnosti významne pod túto hodnotu, len o 1,5 °C v porovnaní s predindustriálnym obdobím. V druhej polovici 21. storočia by sa mala dosiahnuť uhlíková neutralita, teda by sa malo vypustiť len toľko emisií skleníkových plynov, koľko ekosystémy dokážu zachytiť.

Text: odbor komunikácie MŽP SR, redakcia

Foto: eu2016.sk

Minister predstavil priority SK PRES

Snahu o urýchlenu ratifikácie Parížskej dohody o zmene klímy avizoval minister životného prostredia László Sólymos na pôde výboru Európskeho parlamentu pre životné prostredie SR ako jednu z priorit slovenského predsedníctva v Rade EÚ. Ďalšími sú obehové hospodárstvo, ochrana prírodných zdrojov a problematika vôd. Predsedníctvo bude tiež podporovať vyššiu úroveň ambícií v rámci medzinárodnej organizácie pre civilné letectvo, medzinárodnej námornej organizácie a Montrealského protokolu a zapojí sa aj do výmeny skúseností týkajúcich sa čo najefektívnejšieho plánovania a vykonávania účinných politík v oblasti klímy, ktoré sú zlučiteľné s udržateľným rastom. Minister vyjadril potešenie aj z podpory témy zeleného hospodárstva, ktorá dominovala medzinárodnej konferencii Prechod na zelené hospodárstvo v Bratislave v dňoch 6. a 7. septembra. „Inej cesty, ako je prechod na zelené hospodárstvo, niet. Som rád, že nami vybraná téma mala veľký a pozitívny ohlas aj v Bruseli.“

Text: odbor komunikácie MŽP SR

Odštartoval Bratislavský pro



Transition to the Green Economy

Slovenské predsedníctvo
v Rade Európskej únie

Vyše 500 účastníkov z 32 krajín sveta sa 6. - 7. septembra zišlo v Bratislave, aby diskutovali o udržateľnej obehovej ekonomike. Medzinárodnú konferenciu Prechod na zelené hospodárstvo – Transition to the Green Economy (T2gE) zorganizovalo Ministerstvo životného prostredia SR (MŽP SR) v spolupráci so Slovenskou agentúrou životného prostredia v rámci slovenského predsedníctva v Rade EÚ.

Keďže SR chce byť lídrom v strednej Európe v prechode na zelené hospodárstvo, MŽP SR bude v podobných fórach pokračovať aj v budúcnosti. Plánuje založiť tzv. „Bratislavský proces pre zelenú ekonomiku - Bratislava Green Economy Process“, ktorý vytvorí stabilnú platformu na výmenu skúseností, riešení a zhodnotenie pokroku smerom k obnoviteľnému hospodárstvu. O možnosti a prípadnom záujme na vznik takéhoto fóra

bude minister životného prostredia SR László Sólymos hovoriť v Paríži so svojimi kolegami z OECD a počas Rady s ministrami životného prostredia a klímy krajín EÚ. „Diskusie znovu potvrdili, že v Európe máme vybudovaný robustný systém na monitoring čiastkových politík, ktoré prispievajú k prechodu na zelenú ekonomiku. Či už je to štatistický, reportingový alebo monitorovací systém stavu životného prostredia alebo sprá-

vy o pokroku v obehovej ekonomike. Čo nám pravdepodobne chýba, je praveidelná možnosť neformálne hovoriť o výsledkoch, ktoré by pomohli hodnotiť pokrok na ceste k zelenej ekonomike a o potrebných ďalších krokoch,“ priblížil šéf slovenského envirorezortu László Sólymos. Ako poznamenal, názory na spôsob a rýchlosť tohto procesu sa síce líšia, avšak všetci si sú vedomí dôležitosti jeho zavedenia do každodennej praxe na individuálnej aj globálnej úrovni.

Zelená ekonomika je v podstate také fungovanie hospodárstva, ktoré zabezpečuje ekonomický rast a rozvoj spoločnosti pri čo najefektívnejšom využívaní prírodných energetických a materiálnych zdrojov. Ide o relatívne nový koncept, pretože kým v minulosti sa dôraz kládol na

čo najväčšiu spotrebu, v posledných rokoch sa do pozornosti dostáva čo najracionálnejšia výroba. Mnohí rečníci v tejto súvislosti upozornili na vyčerpatelnosť celosvetových prírodných zdrojov, pričom plytvanie nimi ohrozuje celkovú udržateľnosť systému. Aj podľa ministra Sólymosa si musíme uvedomiť, že je najvyšší čas začať rešpektovať kapacitu našej planéty a správať sa zodpovedne aj vo vzťahu ku klíme, biodiverzite, ovzdušiu, vode a pôde. „Prechod na zelenú ekonomiku bude od nás vyžadovať odvážne a vizionárske rozhodnutia a budeme musieť zmeniť spôsob nášho myslenia a rozhodovania a začať brať v oveľa väčšej miere ohľad na dosahy našich rozhodnutí pre ďalšie generácie. V tejto súvislosti by som vyzdvihol veľmi dôležitú úlo-

Zelené hospodárstvo z pohľadu podpredsedu EK Maroša Šefčoviča

Ľudská spoločnosť v súčasnosti čelí mnohým hrozbám, ktoré bezprostredne ovplyvňujú jej fungovanie. Omnoho viac si uvedomujeme vyčerpatelnosť prírodných zdrojov, zraniteľnosť ekosystémov a znižovanie biodiverzity, nenahraditeľnosť čistého životného prostredia pre zdravie a kvalitný život človeka.

Čoraz častejšie sa stávame svedkami negatívnych dosahov súvisiacich so zmenou klímy. Vo väzbe na potrebu riešenia týchto hrozieb stojíme pred veľkými výzvami. K hľadaniu nových ciest a spôsobov rozvoja sme nútení aj v dôsledku nárastu požiadaviek na zabezpečovanie dostatku potravín a pitnej vody súvisiaceho s výraz-

ným nárastom počtu obyvateľov našej planéty. Rast životnej úrovne je spojený so zvýšenými nárokmi na suroviny, energie, dopravu, so zvýšenou produkciou odpadov. Je preto nevyhnutné zabezpečiť transformáciu súčasného hospodárskeho systému na systém nový, ktorý bude zameraný na dosiahnutie ľudskej prosperity a sociálnej



Maroš Šefčovič

rovnosti za súčasného efektívnejšieho využívania energie, surovín a materiálov, znižovania negatívnych vplyvov na vodu, ovzdušie, pôdu, prírodu a krajinu. Takémuto hospodárstvu možno priradiť prívlastok „zelené“.

Prechod na zelené hospodárstvo si vyžaduje spoluprácu všetkých zainteresovaných skupín podieľa-

júcich sa na rozvoji spoločnosti. Spolupráca musí byť koordinovaná a musia byť vhodne nastavené jednotlivé aktivity – od tvorby previazaných hospodárskych politík, cez prijatie a uplatňovanie vhodných nástrojov na podporu takéhoto prechodu až po realizáciu vzdelávacích a informačných aktivít pre širokú verejnosť. Práve táto svojím správaním, zmenou modelov spotreby a pozitívnym postojom k aktívnej ochrane životného prostredia je neoddeliteľnou súčasťou systému premeny spoločnosti.

Text: podpredseda EK pre energetickú úniu Maroš Šefčovič

Foto: www.euractiv.com

Tento projekt získal finančné prostriedky z programu Európskej únie pre výskum a inovácie Horizont 2020 na základe dohody o grante č. 724052 a bilaterálneho fondu na národnej úrovni v rámci grantov EHP a Nórska.

ces pre zelenú ekonomiku



hu vedy, výskumu a inovácií, ktoré majú potenciál priniesť nové prelo-mové technológie, ktoré sú nevyhnut-né pre riešenie tejto transformácie.“ Zavádzanie zelených technológií si vyžaduje aj značné investície, čo si uvedomujú aj predstavitelia Európskej únie. Vo svojom vystúpení pred médiami to potvrdil aj podpredse-

da EK pre Energetickú úniu Maroš Šefčovič, ktorý okrem iného pripomenul, že súčasťou európskych pravidiel pre toto rozpočtové obdobie je to, že viac ako 20 % európskeho rozpočtu má byť nasmerovaných práve do oblasti nízkouhlíkovej ekonomiky. „Druhým veľmi dôležitým nástrojom, na ktorom momen-

tálne pracujeme, je nástroj, ktorý by sme chceli predstaviť v októbri. Má ísť o inteligentné financovanie pre inte-ligentné budovy a má byť súčasťou nášho balíčka o energetickej efek-tívnosti. A posledný príklad, ktorý by som spomenul, je investičný fond pre strategické investície – Junckerov investičný fond, ktorý sa rozbehol veľ-mi dobre. Od jeho spustenia máme nakontrahovaných viac ako 100 miliárd eur v projektoch a tieto pro-jekty viac ako z polovice idú práve do budovania takejto infraštruktúry, idú do projektov pre energetickú efek-tívnosť.“ Toto sú podľa podpredsedu EK Šefčoviča základné osi, cez kto-ré možno pomôcť, aby sa budovala zelená infraštruktúra, aby sa pod-poroval prechod na nízkouhlíkové hospodárstvo.

Účastníci konferencie Prechod na zelené hospodárstvo hovorili aj o potrebe vypracovania plánu precho-du na zelené hospodárstvo na európ-skej, ale aj národnej úrovni. Vyzvali na zmenu legislatívy a daňového sys-tému, ktoré by vytvorili lepšie pod-mienky pre zelenú ekonomiku. Ďalej sa hovorilo o zvýšení recyklácie o-padov, ktoré by sa znovu dostali do obe-hu, väčšej podpore malých, stredných podnikateľov, ale aj veľkých firiem tak, aby sa snažili o väčšiu materiálovú efektívnosť. Za kľúčové a nevyhnutné však označili financovanie, pričom hybnou silou v tejto oblasti by podľa nich mohol byť súkromný sektor. Viac investovať treba aj do inovácií, vedy a výskumu.

Text: odbor komunikácie MŽP SR, redakcia

Formálna Rada EÚ pre životné prostredie aj o návrhoch, ktoré pomôžu naplniť klimatické záväzky

V Luxemburgu sa 17. októbra 2016 uskutoční rokovanie Rady ministrov členských štátov Európskej únie (EÚ). Rada ministrov životného prostredia EÚ je zložená z ministrov životného prostredia a ministrov zodpovedných za zmenu klímy a na rokovaní sa zúčastňuje aj komisár pre životné prostredie a komisár pre klimatické opatrenia, ktorí reprezentujú Európsku komisiu.

Okrem pravidelných zasadnutí formálnych Rád ministrov pred-sedníctvo zvyčajne organizuje i tzv. neformálnu Radu EÚ pre ŽP vo svojej krajine. Je najvyšším rozho-dovacím orgánom pre prijímanie legislatívnych aktov a politických dokumentov v oblasti ŽP. Kompromisné legislatívne návrhy dohodnuté v Rade EÚ sú konfrontované s po-zíciou Európskeho parlamentu a návrh sa stáva platným, ak je prijateľný pre obidve inštitúcie. Predmetom roko-vania Rady bude politická diskusia k dvom legislatívnym aktom, ktoré pokrývajú sektory nezaraďené do systému EÚ na obchodovanie s emis-nými kvótami skleníkových plynov t. j. energetika, priemyselné procesy

a používanie výrobkov, poľnohos-podárstvo, stavebníctvo, doprava, zmeny vo využívaní pôdy, lesníctvo a odpady. Ide o návrh nariadenia EP a Rady o záväznom ročnom znižova-ní emisií skleníkových plynov člen-skými štátmi v rokoch 2021 až 2030 v záujme odolnej energetickej únie a splnenia záväzkov podľa parížskej dohody, ktorým sa mení nariade-nie Európskeho parlamentu a Rady č. 525/2013 o mechanizme monito-rovania a nahlasovania emisií sklení-kových plynov a nahlasovania ďalších informácií relevantných z hľadiska zmeny klímy a návrh nariadenia EP a Rady o začlenení emisií a záchytov skleníkových plynov z využívania pôdy, zo zmien vo využívaní pôdy

a z lesného hospodárstva do rámca politik v oblasti klímy a energetiky na rok 2030, ktorým sa mení nariade-nie Európskeho parlamentu a Rady č. 525/2013 o mechanizme monito-rovania a nahlasovania emisií sklení-kových plynov a nahlasovania ďalších informácií relevantných z hľadís-ka zmeny klímy. Uvedené návrhy majú za cieľ pomôcť implementácii klimaticko-energetického rámca 2030, ktorého záväzným cieľom je znížiť celkové emisie skleníkových plynov (GHG) v rámci Európskej únie (EÚ) do roku 2030 minimálne o 40 % v porovnaní s ich úrovňou v roku 1990. Na dosiahnutie tohto cieľa nákladovo-efektívnym spôso-bom budú musieť odvďevia zahrnuté do schémy obchodovania (EU ETS) znížiť svoje emisie o 43 % v porovna-ní s rokom 2005 a sektory nezahrnu-té do schémy obchodovania (sektory mimo EU ETS) musia znížiť emisie o 30 % v porovnaní s rokom 2005. Predmetom rokovania bude diskusia k hlavným prvkom návrhu, aby sme získali usmernenie na ďalšiu prácu v pracovných skupinách.

Následne sa uskutoční diskusia a prijatie záverov Rady na rokova-nie konferencie zmluvných strán pre biodiverzitu, ktoré budú slúžiť ako mandát na predmetné rokova-nie konferencie v Mexiku. Ďalším bodom bude prijatie záverov Rady k problematike trvalo udržateľné-ho manažmentu vôd, nadväzujúce na rokovanie neformálnej Rady a ministerskej konferencie k vodám v Bratislave. Závery Rady budú príspevkom do širšej debaty o charak-tere a zameraní budúcej vodnej poli-tiky Únie. Počas obeda by sa malo diskutovať na tému Zelená ekono-mika s dôrazom na jej financovanie. V bode rôzne budú podané informá-cie z doposiaľ uskutočnených roko-vaní k medzinárodnému obchodu s ohrozenými druhmi voľne žijúcich živočíchov a rastlín, k novelizácii Montrealského protokolu o látkach poškodzujúcich ozónovú vrstvu Zeme, ku konferencii o budúcej politike v oblasti prírody a k stratégi-i o dekarbonizácii dopravy.

Text: Ivan Rodina, odbor záležitostí EÚ, MŽP SR

Konferencia Contaminated Sites, Bratislava 2016

Za účasti štátneho tajomníka Ministerstva životného prostredia SR Norberta Kurilla sa 12. - 13. septembra 2016 v Hoteli Bôrik v Bratislave konal už deviaty ročník tradičnej medzinárodnej konferencie „Contaminated Sites, Bratislava 2016“.

Tohtoročná konferencia bola ako jedno z mnohých oficiálnych podujatí zorganizovaná pri príležitosti slovenského predsedníctva v Rade Európskej únie 2016. Organizačnej ju zastrešovala SAŽP za odbornej garancie sekcie geológie a prírodných zdrojov MŽP SR. Konferencia sa už pravidelne stáva významným medzinárodným fórom pre legislatívu, politiku, výskum aj technológie pre oblasť kontaminovaných území a pre sanáciu znečistenej pôdy, horninového prostredia, podzemnej a povrchovej vody.

Reprezentatívna účasť

Hostitelia na podujatí privítali zástupcov ministerstiev, odborných organizácií, súkromných spoločností, vedeckých aj vzdelávacích inštitúcií z 25 krajín sveta. Okrem predstaviteľov členských štátov Európskej únie mali možnosť privítať čelných predstaviteľov Spoločného výskumného centra Európskej komisie (JRC), zástupcu Svetovej zdravotníckej organizácie (WHO), rovnako ako aj predstaviteľov a hostí z Ruska, Ukrajiny, Turecka, Kuvajtu, Moldavska, Malajzie, Indie, Alžírsk a mnohých ďalších

krajín. Konferenciu svojimi príspevkami podporili aj viacerí experti a vedúce osobnosti Spoločného fóra pre kontaminované územia v Európe (Comm on Forum on Contaminated Land in Europe), ktoré predstavuje najdôležitejšiu platformu pre výmenu informácií medzi členskými štátmi a pomyselný „motor“ pre riešenie a harmonizáciu národných politík, či pomoc tým krajinám, kde politika riešenia environmentálnych záťaží doteraz nebola implementovaná.

Témy stretnutia

Nosnými témami dvojdnovej konferencie boli:

- legislatíva, politika a stratégie členských štátov EÚ v oblasti kontaminovaných území,
- metodológie identifikácie a inventarizácie kontaminovaných území,
- geologický prieskum kontaminovaných území,
- analýza rizík, limitné hodnoty, posudzovanie zdravotných a environmentálnych rizík,
- sanačné metódy a technológie pre riešenie kontaminovaných území,
- trvalá udržateľnosť sanácie kontaminovaných území,



Konferenciu za Ministerstvo životného prostredia SR otvoril štátny tajomník Norbert Kurilla



Účastníkov konferencie zaujala aj sprievodná výstava

- sanácia, rekultivácia a znovu využitie „Brownfields“,
- zapojenie verejnosti do procesov manažmentu kontaminovaných území.

Súčasťou konferencie bola exkurzia do centra bratislavského Starého Mesta a na Bratislavský hrad, kde sa účastníci mohli oboznámiť s his-

tóriou aj súčasnosťou hostiteľského mesta.

Úspešní odborníci

Čo dodať na záver? Azda len to, že naši odborníci v tejto medzinárodnej konfrontácii vďaka výsledkom z množstva realizovaných prác za posledné obdobie obstáli nielen v oblasti prieskumu a sanácie environmentálnych záťaží, ale aj v oblasti inventarizácie, hodnotenia rizík, budovania informačných systémov či základného a aplikovaného výskumu. Náš legislatívny rámec pre manažment environmentálnych záťaží a ochranu pôdy, jeho implementácia do praxe a moderné informačné systémy nás posúvajú na popredné miesta v riešení danej problematiky v celoeurópskom meradle.

Text a foto: Roman Hangáč, sekcia geológie a prírodných zdrojov MŽP SR



Na konferencii sa zúčastnili hostia z 25 krajín sveta

Konferencia CITES aj o ohrozených nosorožcoch a slonovi africkom

V dňoch 24. septembra - 5. októbra 2016 sa konalo v Johannesburgu 17. zasadnutie zmluvných strán Dohovoru o medzinárodnom obchode s ohrozenými druhmi voľne žijúcich živočíchov a rastlín (CoP17), známeho pod skratkou jeho anglického názvu – CITES.



Dohovor má v súčasnosti 183 strán, vrátane EÚ, ktorá pristúpila k CITES v roku 2015. Konferencia prebiehala vo dvoch výboroch, pričom v prvom bolo posudzovaných celkovo 62 návrhov na zaradenie resp. preradenie druhov do niektorej z príloh dohovoru. V rámci toho sú najprísnejšie chránené druhy, ktorých vývoz/dovoz na komerčné účely je zakázaný, zaradené v prílohe I. Najväčšiu pozornosť pútali návrhy týkajúce sa slona afrického (*Loxodonta africana*), ktorého v rokoch 2011 – 2013 bolo pre slonovinu pytlákmi zabitých viac ako 100 000 kusov. Počet nelegálne zabitých slonov tak preyšuje prirodzený prírastok ich populácie a podľa odhadov je pravdepodobné, že ich početnosť bude naďalej klesať. Rozdielnosť názorov afrických krajín, v ktorých sa slony vyskytujú, na ich

ochranu a obchod so slonovinou sa líšil, čo sa odzrkadlilo aj v návrhoch – niektoré navrhovali sprísnenie pravidiel a ochrany, iné naopak uvoľnenie obchodu so slonovinou. Podobne alarmujúca situácia je pri nosorožcoch (*Ceratotherium simum*), ktorých pre ich rohy bolo len v roku 2014 napr. iba v Juhoafrickej republike nelegálne ulovených až 1 215 kusov. V porovnaní s 13 exemplármi nelegálne ulovenými v roku 2007 to predstavuje vyše 9 000 % nárast! Napriek tomu bol na konferenciu predložený návrh na obnovenie obchodu s rohmi nosorožcov.

Ochrana ďalších druhov

Okrem týchto „ikonických“ druhov sa návrhy týkajú aj menej populárnych druhov, obchod s ktorými však dosahuje veľké rozmery. Spomedzi



cicavcov sú to africké a ázijské druhy šupinavcov (*Manis* spp.), ktorých bolo za poslednú dekádu ulovených vo voľnej prírode pre obchodné účely viac ako milión exemplárov. Táto situácia sa odzrkadľuje aj v 5 návrhoch na jeho preradenie do prílohy CITES I. Na konferenciu bolo predložených aj 10 návrhov, v ktorých sa navrhuje zníženie ochrany druhov buď ich vyradením z príloh CITES alebo preradením do menej prísnej prílohy. Jedným z takýchto návrhov je návrh Kanady na preradenie sokola sťahovaného (*Falco peregrinus*) z prílohy CITES I do prílohy CITES II. Pri tomto návrhu sa zvažuje možnosť obmedziť ho na populáciu severnej Ameriky. V rámci EÚ však tento druh ostane v každom prípade zaradený podľa európskej legislatívy do najprísnejšej prílohy (EÚ tu uplatní možnosť prijať prísnejšie opatrenie).

Návrhy Európskej únie

EÚ v tejto skupine predložila (resp. je spolupredkladateľom) celkovo 14 návrhov, pričom všetky návrhy

sprísnujú ochranu druhov, ako sú napr. kozorožec kaukazský (*Capra caucasica*), makak magot (*Macaca sylvanus*), papagáj sivý – žako (*Psittacus erithacus*), *Abronia* spp. (čelaď slepúchovitá), gekon *Lygodactylus williamsi*, žraloky *Carcharhinus fal-ciformis* alebo *Alopias* spp.

Rokovania druhého výboru

V druhom výbore sa diskutovalo o 90 návrhoch strategického, právneho, formálneho alebo procedurálneho charakteru. V tejto skupine predložila EÚ 7 návrhov, 2 z nich spoločne so Senegalom. Návrhy sú zamerané na zvýšenie transparentnosti sponzovania delegátov, protikorupčných opatrení, určenia jasných kritérií pri vývoze resp. dovoze poľovníckych trofejí, hudobných nástrojov, ale aj na ochranu úhorov (*Anguila* spp.) alebo drevín druhov čelade *Leguminosae*.

Text: Dana Kmecová,

odbor ochrany prírody MŽP SR

Foto: IISD REPORTING

SERVICES,

odbor komunikácie MŽP SR

Ministeriál Východného partnerstva

V Luxemburgu sa 18. októbra 2016 uskutoční historicky prvé stretnutie ministrov zodpovedných za životné prostredie a zmenu klímy členských štátov EÚ a krajín Východného partnerstva, tzv. Ministeriál Východného partnerstva (*EU - Eastern Partnership Ministerial Meeting on the Environment and Climate Change*).

Zasadnutie bude za predsedníčku krajinu a v mene Európskej únie viesť minister životného prostredia

SR László Sólymos spolu s komi-sármi zodpovednými za jednotlivé problematiky Karmenom Vellom

(Životné prostredie), Miguelom Arias Cañetom (Zmena klímy) a Johannesom Hahnom (Európska susedská politika). Hlavnou témou ministerského stretnutia bude diskusia o výzvach a príležitostiach spolupráce medzi EÚ a krajinami východného partnerstva v oblasti životného prostredia, zmeny klímy a efektívneho využívania zdrojov. Politické priority Európskej únie

totíž jasne zdôrazňujú dôležitosť spolupráce s jej východnými partnermi pri riešení spoločných problémov v týchto aktuálnych oblastiach. Počas ministeriálu sa taktiež očakáva prijatie deklarácie, ktorá by mala zabezpečiť kontinuitu a potrebnú politickú silu pre budúcu spoluprácu v prioritných otázkach.

Text: Lukáš Kuchta,

odbor záležitostí EÚ, MŽP SR

Zasadnutia Montrealského protokolu o látkach poškodzujúcich ozónovú vrstvu

V nadväznosti na júlové rokovania vo Viedni sa 5. – 14. októbra 2016 v Kigali, hlavnom meste Rwandy, uskutočnila séria zasadnutí Montrealského protokolu o látkach poškodzujúcich ozónovú vrstvu, v rámci ktorých bude SR viesť spolu s Európskou komisiou rokovania v mene EÚ.

Nosnou témou zasadnutí bolo pokračovanie v riešení výziev prijatých počas minuloročných rokovaní v Dubaji a definovaných v tzv. Dubajskej ceste, ktorá položila zák-

lad pre budúce negóciácie v oblasti znižovania spotreby HFC plynov a prijatia dodatku k Montrealskému protokolu. Ambícia prijať dodatok k protokolu bola potvrdená už počas

Ženevských zasadnutí v apríli tohto roka. Zlom v rokovaní nastal na zasadnutí vo Viedni, kde sa naštartoval proces reálneho vyjednávania dodatku s ambíciou prijať jeho znenie počas zasadnutí v Kigali. Aj keď si je EÚ vedomá odlišného postavenia jednotlivých zmluvných strán Montrealského protokolu pri využívaní fluórovaných plynov, jej úsilie smeruje k prijatiu čo najambicióznejšieho dodatku, ktorý by mal reálny vplyv na znižovanie

spotreby HFC plynov, no neznamená by neprimeranú záťaž pri jeho aplikácii. Z tohto dôvodu sú Únia a jej členské štáty naďalej odhodlané poskytovať rozvojovým krajinám finančnú a technickú podporu prostredníctvom Multilaterálneho fondu Montrealského protokolu tak, aby tieto boli schopné plniť záväzky vyplývajúce z navrhovaného dodatku.

Text: Lukáš Kuchta,
odbor záležitostí EÚ, MŽP SR

Kalendár najvýznamnejších enviropodujatí v rámci SK Pres

V novembri a decembri 2016 sa v rámci SK Pres uskutoční 5 podujatí na Slovensku a 12 podujatí v zahraničí.

V novembri je naplánované jedno z najsledovanejších podujatí - konferencia zmluvných strán Rámcového dohovoru o zmene klímy - v Marrákeši. Nasledovať budú rokovania k pracovným skupinám, ktoré sa týkajú posudzovania vplyvov na životné prostredie, protokolu o registroch únikov a prenosov znečisťujúcich látok a v rámci Bernského dohovoru k témam, ako sú invázne druhy, veľké šelmy, veľké bylinožravce, Európsky diplom, akčné plány pre vybrané druhy, vtáčia kriminalita a i., ktoré sú pre SR prioritné. V SR sa uskutoční medzinárodná konferencia k ťažbe nerastov a životnému prostrediu. Nasledovať bude ďalšie významné podujatie, ktoré sa týka problematiky vôd a rokovaní vodných a morských riaditeľov. Snahou bude prispieť k diskusii na túto tému a nájsť spoločný európsky flexibilný a trvalo udržateľný prístup na efektívnejšie nakladanie s vodou. Významným bude aj podujatie spo-

luorganizované s Nórskom, ktoré sa zameria na výzvy a perspektívy odpadového hospodárstva smerom k obehovej ekonomike, ako aj na inovácie a ich využitie v podnikateľskej sfére. Plenárne zasadnutie IMPEL bude slúžiť na diskusiu k problematike dodržiavania environmentálneho práva. Na záver nemožno opomenúť konferenciu k biodiverzite, ktorá sa uskutoční v Kankúne. Hlavnou témou zasadnutia ministrov bude „Mainstreaming/prepojenie biodiverzity do 4 sektorov - poľnohospodárstva, lesníctva, rybárstva a turizmu“. Jeho cieľom bude odovzdať politický odkaz pre zmluvné strany dohovoru a jeho protokolov. Paralelne s trinástym zasadnutím dohovoru bude totiž prebiehať aj ôsme stretnutie zmluvných strán Kartagenského protokolu o biologickej bezpečnosti a druhé stretnutie zmluvných strán Nagojského protokolu o prístupe ku genetickým zdrojom a o spravodlivom a rovnocennom spoločnom využívaní prínosov vyplývajúcich z ich používania.

V uvedenom období sa uskutoční aj 20 rokovaní pracovnej skupiny Rady EÚ pre medzinárodné otázky týkajúce sa životného prostredia a 25 stretnutí pracovnej skupiny Rady

Podujatia SK PRES konané na Slovensku

Medzinárodná konferencia k ťažbe nerastov a životnému prostrediu	21.-22. 11. 2016
Rokovanie vodných a morských riaditeľov EÚ	28.-29. 11. 2016
1-dňové Expert-Business podujatie s Nórskom	29. 11. 2016
Plenárne rokovanie IMPEL	30. 11. - 2. 12. 2016
EG LEX - Expertná skupina Pracovnej skupiny pre zmenu klímy - WP/IEI pre právne otázky	6. 12. 2016

Podujatia konané mimo územia Slovenska

22. zasadnutie konferencie zmluvných strán Rámcového dohovoru OSN o zmene klímy (COP 22)	Marrákeš, Maroko	7. - 18. 11. 2016
12. zasadnutie zmluvných strán (CMP 12) Kjótskeho protokolu		
Zasadnutie pracovnej skupiny k Parížskej dohode		
Stretnutie pracovnej skupiny k ESPOO dohovoru	Ženeva, Švajčiarsko	7. - 10. 11. 2016
Stretnutie stáleho výboru Bernského dohovoru	Štrasburg, Francúzsko	15. - 18. 11. 2016
Zasadnutie pracovnej skupiny zmluvných strán Protokolu PRTR	Ženeva, Švajčiarsko	23. - 25. 11. 2016
9. zasadnutie Konferencie zmluvných strán Helsinského dohovoru (cezhraničné účinky priemysel. havárií)	Ľublana, Slovinsko	28. - 30. 11. 2016
13. zasadnutie Konferencie zmluvných strán Dohovoru o biologickej diverzite		
8. stretnutie zmluvných strán Kartagenského protokolu o biologickej bezpečnosti k Dohovoru o biologickej diverzite	Kankún, Mexiko	4. - 17. 12. 2016
2. stretnutie zmluvných strán Nagojského protokolu		
54. Zasadnutie pracovnej skupiny pre stratégiu a revíziu Dohovoru o diaľkovom znečisťovaní ovzdušia prechádzajúcim hranicami štátov (54th WGSRLRTAP)	Ženeva, Švajčiarsko	13. - 16. 12. 2016
36. Zasadnutie Výkonného orgánu Dohovoru o diaľkovom znečisťovaní ovzdušia prechádzajúcim hranicami štátov (36th EB CLRTAP)		

EÚ pre otázky týkajúce sa životného prostredia. Obe skupiny sa schádzajú v Bruseli, kde nás zároveň čaká aj rokovanie ministrov zodpovedných za zmenu klímy a životné prostredie. Na decembrovom rokovaní Rady je našim ambicióznym cieľom dosiahnuť dohodu k návrhu revízie o obchodovaní s emisiami skleníko-

vých plynov po roku 2020. V oblasti chemických látok sa budeme snažiť v spolupráci s EP ukončiť rokovania o návrhu nariadenia o ortuti, ktorým sa zabezpečí skorá ratifikácia Minamatského dohovoru OSN o ortuti, ktorý smeruje k postupnému obmedzeniu a k zákazu používania ortuti.



Vážení čitatelia,

hlavnou témou aktuálneho čísla ENVIROMAGAZÍNU je prírodné a kultúrne dedičstvo. Pred mnohými desaťročiami bola štátna ochrana prírodných hodnôt a kultúrnych pamiatok v SR v rukách jednej inštitúcie - ministerstva kultúry. V súčasnosti sú pôsobnosti rozdelené medzi rezort životného prostredia a rezort kultúry, zodpovednosť štátu však zostala. Dedičstvo je niečo, čo dostávame na začiatku života bez svojho pričinenia a na konci ho odovzdávame ďalšej generácii. To, či ho dokážeme zachovať, alebo dokonca zveladiť, závisí len a len od nás. Prírodné a kultúrne dedičstvo má širší rozmer, nie je to len dom, alebo záhrada, či kus poľa, je to niečo, čo vytvorili jednotlivci pre celú spoločnosť – v prípade kultúry a – v prípade prírody – čo vytvorili prírodné procesy často aj s účasťou človeka. Prírodné a kultúrne dedičstvo „nepostavíme“ za rok ani za 10 rokov, ale zničiť sa dá veľmi rýchlo. Preto musí jeho ochrana patriť medzi najvyššie priority štátu.

Opatrenia smerujúce k ochrane prírody sú aj základom nášho vládneho programu. Dlhodobé riešenými úlohami je prijímanie programov starostlivosti o chránené územia a zonácia. Vláda sa predovšetkým zameria na dopracovanie národnej a medzinárodnej siete chránených území, vrátane siete NATURA 2000, implementáciu programov starostlivosti o chránené územia a bude pokračovať v zonácii chránených území. Splnenie úloh je už dlhodobu podmienené dohodou s vlastníckmi, správcami a nájomcami dotknutých pozemkov, na ktorých vznikne v dôsledku zmeny doterajšej ochrany nárok na náhradu za obmedzenie bežného obhospodarovania. Po úspešnom zavŕšení procesu zonácie Národného parku Slovenský raj a po schválení programov starostlivosti o Národný park Slovenský raj a o Národný park Poloniny sú pripravené ďalšie územia. Intenzívne rokovania s vlastníckmi, so správcami a s nájomcami dotknutých pozemkov by mali vyústiť k vzájomnej dohode o cieľoch ochrany lokalít a ich využívaní do budúcnosti.

Pre zachovanie celkového priaznivého stavu krajiny, ekosystémov, biodiverzity, prírodných zdrojov a produkčnej schopnosti krajiny, bude vláda presadzovať integrovaný prístup k manažmentu krajiny, ochrany prírody a racionálnemu a efektívnemu využívaniu prírodných zdrojov.

Spolu s tímom sekcie ochrany prírody, biodiverzity a krajiny MŽP SR a Štátnej ochrany prírody SR, Inšpektorátu ochrany prírody a krajiny, Slovenskej inšpekcie životného prostredia aj s pracovníckmi odborov starostlivosti o životné prostredie okresných úradov sa usilujeme zintenzívniť kroky na systematickú starostlivosť o prírodné dedičstvo a lepšie zapojenie všetkých zainteresovaných subjektov vrátane mimovládneho sektora v oblasti prírody. Aktuálnymi úlohami je aj realizácia ochrannárskych opatrení, na ktoré boli naplánované finančné prostriedky z Operačného programu Kvalita životného prostredia 2014 – 2020, ako aj riešenie najpálčivejších problémov, akými je ohrozenie pralesových zvyškov SR, či pokračovanie vo vysokom štandarde pri poskytovaní služieb vo verejnosti sprístupnených jaskyniach.

Aj tu vidno prelínanie sa prírodného a kultúrneho dedičstva. Každé z nich má svoj nesmierny význam a za jeho zachovanie máme veľkú zodpovednosť. Našou úlohou je zachovať prírodné hodnoty pre tých, ktorí prídu po nás. Verím, že tieto náročné úlohy budú splnené, a to v čo najlepšej kvalite. Príroda a obyvatelia Slovenska si to zaslúžia.

JUDr. Boris Susko, PhD.,
štátny tajomník MŽP SR

PRÍRODNÉ A KULTÚRNE DEDIČSTVO

Prírodné a kultúrne dedič

Národný park Poloniny dostal svoj názov od horských lúk, ktoré ako dozvuk valašskej kolonizácie pretrvali storočia. V ostatných rokoch je ich obhospodarovanie na ústupe z ekonomických dôvodov.



Prírodné a kultúrne dedičstvo nie je len pokladom národa, ale aj celého ľudstva. Strata akejkoľvek malej časti tohto dedičstva ochudobňuje nielen konkrétny región, či krajinu, ale aj celý svet.

Prírodné a kultúrne dedičstvo má mnoho podob a našťastie aj mnoho foriem právnej ochrany. O niektorých z nich, ale aj o ochrane tohto dedičstva na Slovensku, sme sa pohovárali s Janou Durkošovou zo sekcie ochrany prírody, biodiverzity a krajiny MŽP SR.



Najstarším a najznámejším medzinárodným právnym nástrojom je Dohovor o ochrane

svetového prírodného a kultúrneho dedičstva v rámci UNESCO. Ktoré najvýznamnejšie prírodné a kultúrne klenoty sa vďaka nemu podarilo zachrániť, alebo majú štatút takto chráneného dedičstva?

- Hoci sa o potrebe vytvoriť dohovor začalo hovoriť po prvej svetovej vojne, do formy dohovoru sa pretransformovalo až v roku 1972. Ešte pred tým sa vďaka kampani UNESCO podarilo zachrániť egyptský klenot Abu Simbel, Benátky s ich lagúnou, zručiny Mohenjo-daro v Pakistane a iné vzácné pamiatky. V roku 1965 USA navrhli vytvoriť „Trust pre svetové dedičstvo“. V roku 1968 Svetová únia ochrany prírody (IUCN) predložila svojim členom podobný návrh, oba návrhy boli prezentované v roku 1972 v Štokholme na Konferencii OSN pre životné prostredie. V tom istom roku, 16. novembra 1972 bol na úrovni UNESCO prijatý text dohovoru, ako aj odporúčanie na ochranu kultúrneho a prírodného

ho dedičstva na národnej úrovni. K dnešnému dňu má dohovor 192 zmluvných strán a v Zozname svetového kultúrneho a prírodného dedičstva je zapísaných 1 052 lokalít, z nich 814 je kultúrnych, 203 prírodných a 35 „zmiešaných“. Ich zoznam je verejne prístupný aj na webovej stránke www.worldheritagesite.org.

Koľko slovenských prírodných a kultúrnych lokalít je zapísaných v spomínanom zozname?

- SR je evidovaná ako zmluvná strana dohovoru od marca 1993, hoci k nemu pristúpila ešte v novembri 1991 (ako súčasť ČSFR). V zozname máme 4 kultúrne a 2 prírodné lokality zo Slovenska: Mestskú pamiatkovú rezerváciu



Zlatá zberateľská minca Národnej banky Slovenska v nominálnej hodnote 100 eur - Svetové prírodné dedičstvo – Karpatské bukové pralesy. Príklad propagácie prírodného dedičstva.

Bardejov, Historické mesto Banská Štiavnica a technické pamiatky v jeho okolí, Levoču, Spišský hrad a okolité kultúrne pamiatky, Vlkolínec, Drevené kostolíky slovenskej časti Karpatského masívu, Jaskyne Aggteleckého a Slovenského krasu a Karpatské bukové pralesy a pôvodné bukové lesy Nemecka.

Aká je spolupráca so zahraničnými partnermi v prípade lokalít, ktoré sú cezhraničným dedičstvom?

- Od zápisu lokality Jaskyne Slovenského a Aggteleckého krasu do Zoznamu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO uplynulo 21 rokov. Vynikajúca bilaterálna spolupráca medzi Slovenskom a Maďarskom pri príprave návrhu a pri podaní spoloč-

stvo (nielen) Slovenska

ného nominačného projektu v roku 1995, resp. jeho rozšírení v roku 2000 o Dobšinskú ľadovú jaskyňu, pretrvávajú dodnes. Jej výsledky boli ocenené aj 22. septembra 2015 na slávnostnom podujatí, na ktorom sa zúčastnili aj prezidenti SR a Maďarska. **Karpatské bukové pralesy** Slovenska a Ukrajiny boli zapísané ako spoločná lokalita UNESCO v roku 2007, v roku 2011 boli rozšírené o lokalitu Staré bukové lesy Nemecka. Ide o unikátny príklad ekologickej a biologickej evolúcie po dobe ľadovej. Napriek nepochybým prírodným hodnotám však SR nevykonala všetky požadované opatrenia dohodnuté v súčinnosti s medzinárodnými odborníkmi.

Aké sú ďalšie nástroje na ochranu prírodného a kultúrneho dedičstva?

- Medzi ne patrí aj Európsky diplom pre chránené územia, ktorý od roku 1965 udeľuje Rada Európy - medzinárodná inštitúcia so sídlom v Štrasburgu. Pod patronátom Rady Európy je aj Bernský dohovor, sústava chránených území EMERALD a iné iniciatívy. Európsky diplom je v súčasnosti udeľovaný na obdobie 10 rokov. Dosiaľ ho získalo 74 lokalít z 29 štátov, ktoré spĺňajú dve základné podmienky - výnimočné prírodné hodnoty a príkladnú starostlivosť. SR má dve lokality, ktoré sú držiteľom Európskeho diplomu: **Národnú prírodnú rezerváciu Dobročský prales a Národný park Poloniny**. Dobročský prales je príkladom súhry ochrany prírody a lesníctva, ako aj zapojenia miestnych subjektov. V Národnom parku Poloniny nebola dlho splnená jedna zo základných podmienok a to existencia manažmentového plánu. Pozitívom je Program starostlivosti o Národný park Poloniny na roky 2016 - 2025, ktorý bol schválený uznesením vlády SR č. 293 zo 7. júla 2016.

Má čo ponúknuť Slovensko aj v oblasti skúseností zo zachovania prírodného a kultúrneho dedičstva?

- U nás sa dosť málo hovorí o úspechoch. A pritom napr. taká **Biosférická rezervácia Poľana** - ktorá je vynikajúcim príkladom toho, že v našich podmienkach sa veci realizujú na špičkovej úrovni - žne na medzinárodnom poli jeden úspech za druhým. Podobne, ako aj reprezentatívna **výstava k téme ochrany prírody a biodiverzity v Bruseli**, ktorá bola slávnostne otvorená 19. septembra 2016 - ako oficiálne podujatie počas Predsedníctva SR v Rade EÚ. To sú pozitívne príklady, ale môžeme poskytnúť aj rady, ako sa vyvarovať chýb. Spoznali sme, že najhorším prístupom je veci neriešiť a odkladať ich. Príkladom sú Karpatské bukové pralesy a Národný park Poloniny, kde elán zapojiť sa do medzinárodne chránených území čiastočne „predbehol“ prípravu procesu so všetkými praktickými dôsledkami, najmä dôslednú komunikáciu so zainteresovanými subjektmi. Slovensko ako krajina s výnimočnými prírodnými hodnotami bola na medzinárodných fórach pozývaná pridať sa, mohla však lepšie pripraviť podmienky a okrem odborných pokladov väčšiu pozornosť venovať práci s verejnosťou a najmä - s dotknutými vlastníckymi a užívateľskými pozemkami. Na druhej strane, práve „povýšenie“ do medzinárodnej kategórie chráneného územia je motorom pre lepšiu aktivitu, nesie so sebou väčšiu zodpovednosť a „dohľad“ zo strany medzinárodných inštitúcií, sebareflexiu. Pozitívom je, že máme na malej rozlohe až **6 lokalít Svetového kultúrneho a prírodného dedičstva, 41 chránených vtáčích území a 473 území európskeho významu** (obe sú súčasťou európskej sústavy chránených území Natura 2000), **14 Ramsarských lokalít** - medzinárodne významných mokradí (z nich jedna je trilaterálna), **4 biosférické rezervácie** vrátane trilaterálnej biosférickej rezervácie Východné Karpaty...

Do akej miery môžu byť sankcionované SR za nedostatočné ochranné mechanizmy prírodných lokalít?



Príklad súladu medzi človekom a prírodou

- Do medzinárodných sústav boli navrhované najcennejšie lokality, pričom existujú mechanizmy na ich zachovanie. V európskej sústave Natura 2000 je veľmi prísna kontrola dodržiavania ustanovení smerníc EÚ pre ochranu biotopov a pre ochranu vtáctva. V prípade nedodržania podmienok čelia členské štáty EÚ formálnemu konaniu zo strany EÚ, ktoré môže skončiť na Súdnom dvore EÚ a nemalým finančným postihom. Pre lokality s Európskym diplomom alebo lokality významných druhov a biotopov, ktoré sú chránené Bernským dohovorom, rovnako existujú postupy kontroly a nápravných opatrení. Ďalšie iniciatívy prepájajú cenné lokality. Najnovšie - sú vytvorené konkrétne ciele a úlohy na **peňažné ocenenie prírodného kapitálu**, do ktorého nepochybne patrí aj prírodné dedičstvo. Tieto iniciatívy majú oporu napr. v Stratégii EÚ v oblasti biodiverzity do roku 2020, ako aj

v Aktualizovanej národnej stratégii ochrany biodiverzity do roku 2020 a v jej akčnom pláne, ktoré boli schválené uzneseniami vlády SR č. 12 z 8. januára 2014 a č. 442 z 10. septembra 2016. V týchto dokumentoch sa prírodné dedičstvo „rozmieta“ na ochranu lokalít (chránených území) a na „vyčíslenie“ hodnôt. **Mapovanie ekosystémov a hodnotenie služieb** by malo viesť k **ekosystémovému účtovníctvu**. Zmyslom ekosystémového účtovníctva je rozšíriť rozsah premenných, ktoré boli vzaté do úvahy pri vytváraní politik s cieľom zlepšiť znalosti o vzájomnej závislosti a interakcii medzi ekonomikou a životným prostredím. Pri celom tomto procese treba brať ohľad na to, že prírodné (a kultúrne) dedičstvo je to, čo sme dostali a čo odovzdávame ďalej. Máme obrovskú zodpovednosť a preto úsilie na zachovanie hodnôt stojí za to.

Text: Iveta Kureková, SAŽP
Foto: Hervé Lethier, NBS, mapio.net

Svetové kultúrne a prírodné

Na 17. Generálnej konferencii Organizácie Spojených národov pre výchovu, vedu a kultúru (UNESCO) v Paríži prijali 16. novembra 1972 jej členské štáty Dohovor o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva, ktorý nadobudol platnosť 17. decembra 1975.

Jeho najvyšším orgánom je **Generálne zhromaždenie zmluvných štátov dohovoru**, ktoré zasadá v dvojročných intervaloch a volí členov do 21-členného **Výboru svetového dedičstva** (*World Heritage Committee/WHC*). Výbor, ktorý zasadá raz za rok, schvaľuje aj nominácie objektov z jednotlivých štátov do **Zoznamu svetového dedičstva**, ktoré patrí celému ľudstvu. Prípravu zabezpečuje sekretariát WHC - **Centrum svetového dedičstva** (*World Heritage Center/WHC*) v Paríži, na čele s riaditeľom. V súčasnosti túto funkciu zastáva Mechtild Rössler, účastníčka stretnutia expertov z celého sveta



Banská Štiavnica

na Slovensku v roku 1999 k príprave dnes platnej celosvetovej smernice o starostlivosti o kultúrnu krajinu. Medzi hodnotiteľské a poradné organizácie pre WHC patrí **Svetová únia ochrany prírody (IUCN)**, **Medzinárodná rada pamiatok a sídiel (ICOMOS)**, **Medzinárodné centrum pre štúdium záchranu a reštaurovania kultúrneho majetku (ICCROM)**, **Medzinárodná federácia krajinných architektov (IFLA)**. WHC úzko spolupracuje aj so **Svetovou turistickou organizáciou (WTO)**, s **Medzinárodným centrom pre kultúrnu krajinu (ICCL)**, so **Svetovou bankou (WB)**, s **Environmentálnym programom OSN (UNEP)** atď.

Slovenská iniciatíva

SR sa snažila o prístupenie k dohovoru už v osemdesiatych rokoch minulého storočia. Iniciatívy z odboru pamiatok a ochrany prírody Ministerstva kultúry SR však najmä federálne orgány ignorovali. Prvé rokovanie sa uskutočnilo po urgenciách až 26. októbra 1989 v Prahe, na ktorom **slovenská strana už predložila aj predbežný zoznam 22 lokalít na zápis do Zoznamu svetového dedičstva**. Po ďalších preťahoch a apeláciách až 16. augusta 1990 vláda ČSFR pri-



Dobšinská ľadová jaskyňa



Levoča

jala uznesenie č. 555 o prístúpení ČSFR k dohovoru. To umožnilo, aby sa po Fidži, Česko-Slovensko 15. februára 1991 stalo 115. členským štátom dohovoru; následne Slovensko 31. marca 1993 sukcesiou 134. členským štátom dohovoru. Už predtým Česko-Slovenská koordinačná rada ochrany svetového kultúrneho a prírodného dedičstva, ktorá vznikla 7. mája 1991, a sídlo mala v SR, tajným hlasovaním v Bratislave uskutočnila výber a určila poradie objektov z ČR a zo SR na nomináciu pre zápis do Zoznamu svetového dedičstva. Z Česka nominovala historické centrum Prahy, historické mesto Český Krumlov, historické mesto Telč a hrad Karlštejn so štátnou pri-

rodnou rezerváciou Karlštejn; zo SR historické mesto Banská Štiavnica s okolitými technickými pamiatkami, Spišský hrad a sústavu pamiatok jeho okolia (spolu s ŠPR Dreveník) a PREA Vlkolínec. Do svetového prírodného dedičstva rada navrhla zaradiť z Česka potenciálny NP České Švýcarsko, CHKO Moravský kras (aj ako kultúrne dedičstvo) a dva Juhočeské pralesy chránené od roku 1838; zo Slovenska TANAP, Pralesy Polonín (5 ŠPR - Stužica, Riaba skala, Pľaša, Rožok a Havešová), NP Slovenský raj a NP Malá Fatra. Jaskyne Slovenského krasu v hlasovaní neuspeli. **Návrh na zaradenie kultúrneho a prírodného dedičstva SR do Svetového kultúrneho a prírodného dedičstva schválila vláda**



Súbor 8 drevených kostolov - Hronsek

dedičstvo

SR uznesením č. 439 z 13. augusta 1991. V roku 1993 v SR v gestorstve MŽP SR vznikol **Slovenský výbor pre ochranu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva**, ktorý neskoršie už v pôsobnosti Ministerstva kultúry SR nahradila **Komisia pre záchranu lokalít zapísaných v Zozname svetového prírodného a kultúrneho dedičstva** (neskoršie bola tiež zrušená).

Naši zástupcovia

Príprava nominácií však pokračovala a zo Slovenska boli do **Zoznamu svetového dedičstva** zapísané:

A. KULTÚRNE DEDIČSTVO

1. Rezervácia ľudovej architektúry **Vlkolínec** (WHC Cartagena, 1993),
2. **Levoča, Spišský hrad a súvisiace kultúrne pamiatky** (Spišská Kapitula, Spišské Podhradie, Kostol sv. Ducha v Žehre; WHC Cartagena, 1993, rozšírenie WHC Sevilla 2009),
3. **Historické mesto Banská Štiavnica a technické pamiatky v jej okolí** (Hodruša-Hámre, Štiavnické Bane, Banská Belá, Voznica, Vyhne, Banský Studenec, Počúvadlo, Kopanica, Kysihýbel, Antol, Ilija a 23 vodných nádrží – tajchov; WHC Cartagena 1993),
4. **Mestská pamiatková rezervácia Bardejov a židovské suburbium** (WHC Cairns, 2000),
5. **Drevené chrámy slovenskej časti Karpatiekého oblúka** - Hervartov, Tvrdošín, Leštiny, Kežmarok, Hronsek, Bodružal, Ladomirová, Ruská Bystrá (WHC Quebec, 2008);

B. PRÍRODNÉ DEDIČSTVO

1. **Jaskyne Slovenského krasu a Aggtelekského krasu** (WHC Berlín, 1995, rozšírenie WHC Cairns, 2000),
2. **Karpatské bukove pralesy a Nemecké staré bukove lesy** – trilaterálne s Ukrajinou a Nemeckom (slovenské Havešová, Rožok, Vihorlat, Stužica – Bukovské vrchy; ukrajinské Stužica – Užok, Čornohora, Maramoroš, Svidovec, Kuzij-Tribušany, Uhoľka – Široký Luh; nemecké Jasmund, Serrahn, Grumsin, Hainich, Kellerwald) (WHC Christchurch, 2007, rozšírenie WHC Paríž 2011).

Doteraz pristúpilo k dohovoru celkovo **192 štátov**, pričom 165 z nich má na svojom území objekty svetového dedičstva. **Po 40. zasadnutí WHC v Istanbuli v júni 2016 je do zoznamu zapísaných 1052 objektov (34 cezhraničných)**, z toho 814 kultúrneho dedičstva, 203 prírodného dedičstva a 35 zmiešaných (doteraz zo zoznamu 2 vyškrtli). WHC zamietol niekoľko slovenských nominácií – **TANAP** (v roku 1992 v Santa Fe), **Katedrálu sv. Alžbety, Kaplnku sv. Michala a Urbanovu vežu v Košiciach** (v roku 1994 v thajskom Phuket) a **Úvratňovú železničku Kysuce – Orava** (v roku 1999 v marockom Marrákeši). Podľa očakávania neuspeli nominácie projekty **Tokajská vinohradnícka oblasť** a **Pôvodné lúčno-pasienkové lokality Slovenska** (súbor 6 lokalít z roku 2002). Nomináciu **Roklín Slovenského raja** a **Dobšinskej ľadovej jaskyne** z roku 1997 prerokovalo WHC na jeho 22. zasadnutí v roku 1998 v japonskom Kjóte s odporúčaním rozšíriť návrh o ďalšie krasové doliny v Karpatoch. Dnes podľa pripraveného nominácie projektu, vypracovaného SAŽP v spolupráci so ŠOP SR a s Poľskom, ide o výber 12 dolín (z toho 2 poľské) pod názvom **Doliny mezozoika Západných Karpát**. Konečný verdikt v austrálskom Cairns v roku 2000 však viedol aspoň k čiastočnému úspechu – k schváleniu **Dobšinskej ľadovej jaskyne**. Obdobne skončil nominácia projekt **Pralesy Slovenska** (výber 20 pralesov od Záhoria po Poloniny), ktorý na základe vyjadrení expertov IUCN museli projektanti nominácie Pralesov Slovenska v spolupráci s Ukrajinou urýchlene prepracovať na **Karpatské bukove pralesy**.

Predbežný zoznam

Do vyžadovaného tzv. **Predbežného zoznamu** (*Tentative List*) boli pre potenciálnu nomináciu uzneseniami vlády SR z rokov 1993 a 2002 zaradené:

A. KULTÚRNE DEDIČSTVO

1. **Pamiatky Veľkej Moravy: Slovenské hradište v Mikulčiciach**



- a **Kostol sv. Margity Antiochijskej v Kopčanoch** (spolu s Českom),
2. **Pevnostný systém na sútoku Dunaja a Váhu v Komárne – Komárome** (spolu s Maďarskom),
3. **Pamätník Chatama Sófera v Bratislave**,

4. **Limes Romanus – rímske antické pamiatky na strednom Dunaji** (spolu s Rakúskom a s Maďarskom),
5. **Gemerské a abovské kostoly so stredovekými nástennými maľbami** (spolu s Maďarskom),
6. **Koncept šošovkovitého historického jadra mesta Košice**,
7. **Tokajská vinohradnícka oblasť** (s možnosťou rozšírenia zapísanej Tokajskej oblasti v Maďarsku);

B. PRÍRODNÉ DEDIČSTVO

1. **Doliny mezozoika Západných Karpát** (odporúčané rozšírenie rokln Slovenského raja spolu s Poľskom),
2. **Prírodné rezervácie Tatier** (spolu s Poľskom),
3. **Prírodná a kultúrna krajina v podunajskom regióne** (spolu s Českom, Rakúskom a s Maďarskom),
4. **Gejzír v Herľanoch**,
5. **Mykoflóra Bukovských vrchov** (aktuálnejšie sa však javí **rozšírenie Karpatských bukových pralesov** o ďalšie bukové pralesy z pôvodnej nominácie Pralesy Slovenska).

Do predbežného zoznamu, ktorý predložilo 1. októbra 1995 Slovensko WHC, boli zaradené aj tieto lokality: Archeologická lokalita a ruiny hradu Devín, Nitra – Horné mesto s hradom, Prírodné rezervácie Belianske Tatry a Bielovodská dolina, Pralesy Polonín, Prielom rieky Dunajec, Národný park Malá Fatra. Niektoré z týchto návrhov SAŽP v spolupráci s vysokými školami v roku 2000 prehodnotila



a upravila, pričom predložila nasledujúci výber lokalít pre **Predbežný zoznam prírodného dedičstva SR**: Prírodné rezervácie Tatier, Karpat-ské pralesy, Krasové doliny Slovenska, Prírodná a kultúrna krajina Podunajska, Prírodné rezervácie Považia. Z typologického hľadiska predbežne vybrala Reprezentatívne lesné ekosystémy Slovenska a Reprezentatívne mykocenózy Slovenska.

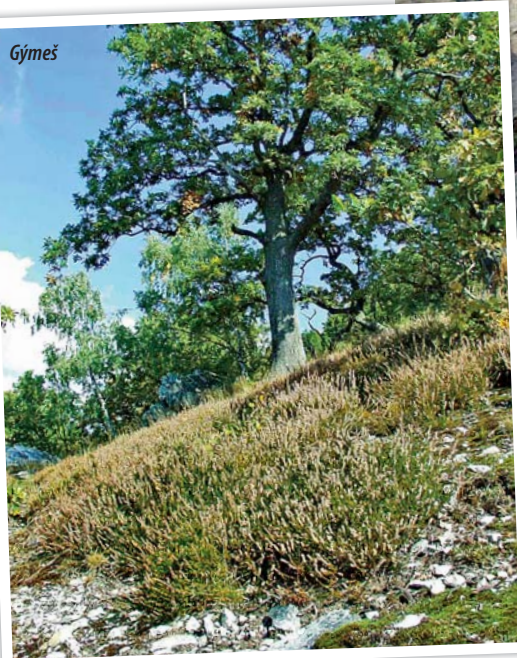
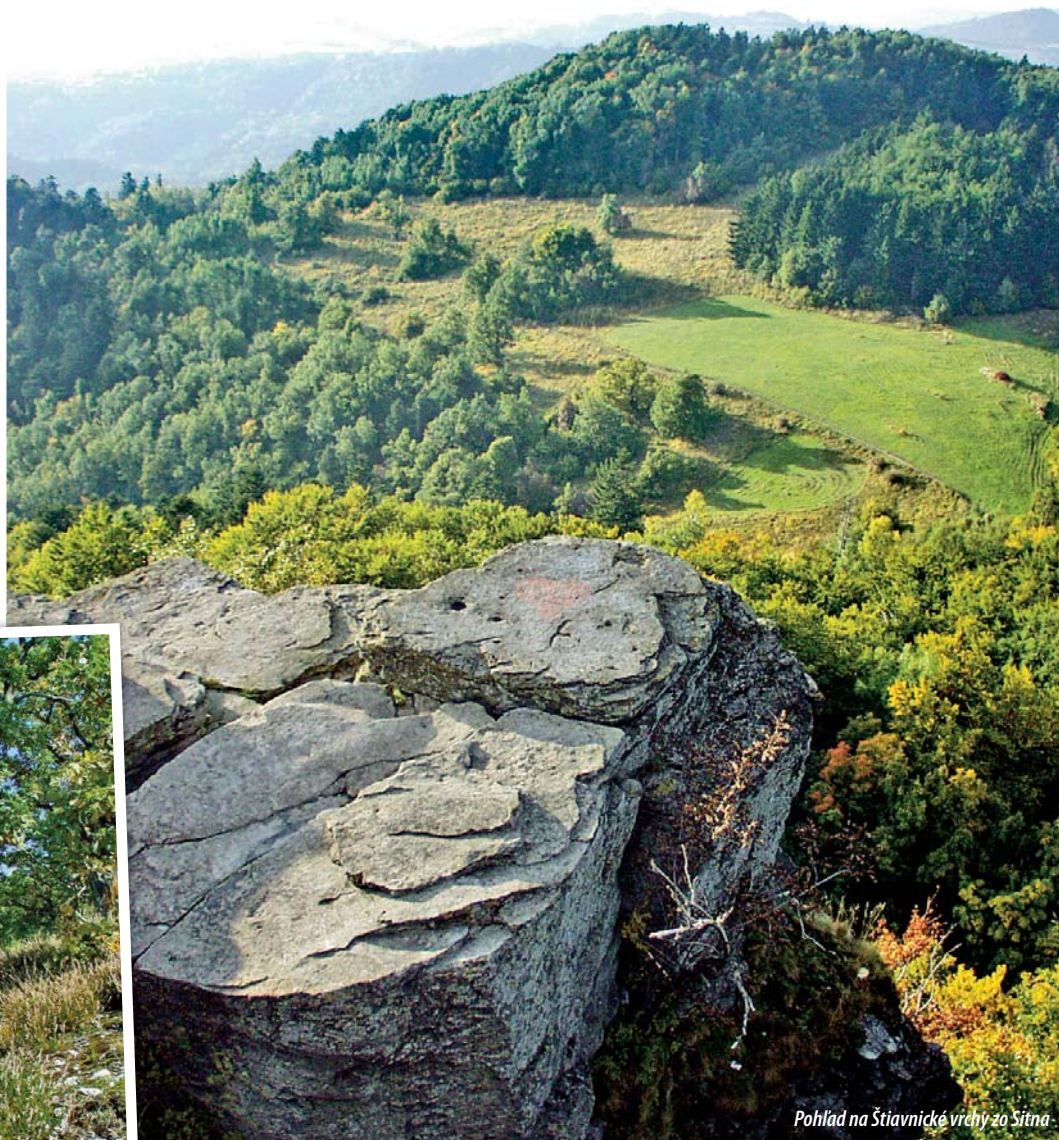
Odporúčania EP

V súvislosti s potrebou diferenciacie hodnôt a s **nárastom počtu schválených lokalít svetového dedičstva** odporučil Európsky parlament EP vypracovať **klasifikačný systém Európskeho dedičstva**. Zároveň prijal **rezolúciu č. 2000/2036 (INI) o aplikácii Dohovoru v členských štátoch Európskej únie**. Rezolúcia vedie k zvýšenej až vzorovej starostlivosti o toto dedičstvo a odporúča vyčleniť na tento účel finančné prostriedky v rámci environmentálnych a kultúrnych programov. OSN, UNESCO a EÚ zároveň vyzývajú na záchranu viacerých ohrozených lokalít svetového dedičstva. Ide o viaceré objekty v Sýrii, Iraku, Líbii a v iných štátoch, kde dochádza k ich poškodzovaniu alebo ničeniu. **Zoznam objektov ohrozeného svetového dedičstva** sa rozrástol na 55 (z toho 34 kultúrnych a 18 prírodných).

Text a foto: Jozef Klinda

Európska sústava chránených

Natura 2000 je názov pre európsku sústavu chránených území. Jej cieľom je zaistiť dlhodobé prežitie a ochranu najvzácnejších a najviac ohrozených druhov rastlín, živočíchov a biotopov.



Chránené vtáčie územia

Prvým sú chránené vtáčie územia,

ktoré sú vymedzené na ochranu vybraných druhov vtáctva v zmysle smernice Európskeho parlamentu a Rady 2009/147/ES z 30. novembra 2009 o ochrane voľne žijúceho vtáctva (kodifikované znenie), známej ako „smernica o vtákoch“. Z 500 druhov voľne žijúceho vtáctva v Európskej únii (EÚ) sa chránené vtáčie územia vyhlasujú pre 194 druhov a poddruhov. V podmienkach Slovenska sa táto „povinnosť“ vzťahuje až na **81 druhov hniezdiačich alebo zimujúcich vtákov**.

Územia európskeho významu

Územia európskeho významu sú vymedzené podľa smernice Rady 92/43/EHS z 21. mája 1992 o ochrane prirodzených biotopov, voľne žijúcich živočíchov a rastlín v platnom znení, známej ako smernica o biotopoch. Prílohy smernice o biotopoch o. i. obsahujú 900 druhov rastlín a živočíchov európskeho významu (okrem vtákov) a vyše 180 typov prirodzených biotopov európskeho významu. Členské štáty navrhujú lokality pre vybrané biotopy a druhy prirodzene sa vyskytujúce na ich území. V rámci Slovenska

ide o 66 typov biotopov európskeho významu, 43 druhov rastlín a 91 druhov živočíchov európskeho významu, pre ktoré sú navrhnuté **územia európskeho významu**. Pri návrhu lokalít a pri ďalších krokoch uplatňuje Európska komisia tzv. biogeografický prístup, t. j. lokality sú hodnotené podľa biogeografických regiónov. Suchozemské územie EÚ je „rozdelené“ do 9 regiónov (alp- ský, kontinentálny, boreálny, atlantický, stredomorský, čiernomorský, makaronézsky, panónsky a stepný). Územie SR zasahuje cca z dvoch tretín do **alp- ského** a z jednej tretiny do **panónskeho biogeografického regiónu**. Alpská oblasť je pritom

území Natura 2000

rozptýlená v rámci celej EÚ – od Škandinávie po Apeniny a od Pyrenej po Karpaty.

Výmery lokalít

Natura 2000 „pokrýva“ **viac ako 18 % suchozemskej časti krajín Európskej únie a takmer 6 % ich morských vôd**. Pre lepšiu predstavu, suchozemské lokality by (aj po odpočítaní území Spojeného kráľovstva) mali rozlohu 15-krát väčšiu ako SR. Výmery nie sú konečné, pretože niektoré členské štáty EÚ ešte neukončili proces budovania sústavy Natura 2000. Týka sa to aj SR, ktorá síce zavŕšila proces pre chránené vtáčie územia, ale nesplnila si povinnosť pre územia európskeho významu. SR prispela do sústavy Natura 2000 celkovo **41 chránenými vtáčimi územiami a 473 územiami európskeho významu**. Celkové výmery suchozemských a morských lokalít sú uvedené v tabuľke (spracované podľa údajov Európskej komisie z februára 2016).

Priority do budúcnosti

„Dobudovanie“ sústavy Natura 2000 patrí medzi hlavné priority členských štátov EÚ. Tento krok okrem vymedzenia a schvaľovania lokalít znamená aj ich vyhlásenie a zabezpečenie dostatočnej právnej ochrany. Podľa právnych predpisov Slovenskej republiky všetkých 41 chránených vtáčích území už bude vyhlásených osobitnými právnymi predpismi, zatiaľ čo **proces vyhlasovania území európskeho významu nebol ukončený pre 164 lokalít**. Zoznam území európskeho významu je (po schválení Európskou komisiou) zverejňovaný v Úradnom vestníku EÚ. Rovnako dôležitým krokom je **stanovenie cieľov ochrany** pre jednotlivé lokality a kde je vhodné aj **spracovanie programov starostlivosti**. Pri príprave týchto dokumentov sa vychádza z výsledkov **monitoringu a reportingu**. Práve komplexné „národné“ správy o plnení smernice o biotopoch a smernice o ochrane vtáctva, podávané v 6-ročných intervaloch, obsahujú hodnotenie biotopov

a druhov európskeho významu, ako aj vyhladky do budúcnosti. Európska komisia následne zverejňuje súhrnnú správu, ktorá je spracovaná o. i. podľa biogeografických regiónov. Pre dosiahnutie národných cieľov Stratégie EÚ v oblasti biodiverzity do roku 2020, ako aj v zmysle článku 8 smernice o biotopoch, si členské štáty vypracovali **Prioritný akčný rámec financovania Natura 2000**. Služi ako východisko pre nasmerovanie projektov a iných aktivít v záujme merateľného zlepšenia stavu biotopov a druhov európskeho významu. Financovanie je často kľúčovým aspektom pre realizáciu aktivít. Hlavnými zdrojmi financovania sú **finančný nástroj LIFE a Európske štrukturálne investičné fondy**. V podmienkach Slovenska ide v súčasnosti hlavne o **Operačný program Kvalita životného prostredia 2014 - 2020** a doplnkovým zdrojom financovania je **Program rozvoja vidieka 2014 - 2020**, v rámci ktorého je napr. možné požiadať o platby Natura 2000 na poľnohospodárskej a na lesnej pôde.

Význam spolupráce

Financovanie však nie je jediné, ďalším kľúčovým aspektom je **spolupráca - na úrovni lokalít, ako aj celkovo, v rámci celej spoločnosti**. Členské štáty EÚ si určujú samy zodpovednosti a postupy pre budovanie sústavy Natura 2000 a pre zabezpečenie starostlivosti o lokality. Podstatné je splnenie cieľa. V podmienkach Slovenska je Natura 2000 riešená na úrovni vlády. Vláda SR v minulosti schvaľovala národný zoznam území európskeho významu a národný zoznam chránených vtáčích území a jeho aktualizácie a podľa aktuálne platných právnych predpisov aj vyhlasuje všetky územia Natura 2000. Týmto procesom, samozrejme, predchádzajú ďalšie kroky – okrem prípravy odborných návrhov sú to neformálne pracovné rokovania s dotknutými inštitúciami, ako aj oficiálne prerokovania podľa § 27 zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v zne-

ní neskorších predpisov, predbežné pripomienkové konania, medzi-rezortné pripomienkové konania. Napríklad v aktuálne realizovanej etape doplnenie národného zoznamu území európskeho významu je proces od jeho schválenia do zaslania upravenej databázy na posúdenie Európskej komisii naplánovaný na 15 mesiacov. Informácie k tejto tzv. etape C začalo MŽP SR zverejňovať na svojej stránke. Bez spolupráce a zapojenia „zainteresovaných“ by bolo plnenie úloh súvisiacich s Natura 2000 veľmi ťažké. Preto si vážime všetkých, ktorí či už v rámci pracovnej náplne alebo aj mimo nej dobrovoľne poskytujú súčinnosť a podporu.

Ďalšie aktivity

V každodennej „nádielke“ informácií, údajov a podnetov je ťažké zachytiť všetko, čo sa deje a ešte zložitejšie je možnosti využiť. Medzi takéto možnosti patrí napr. **cena Natura 2000**, ktorá od roku 2017 prejde do „dvojročného intervalu“, preto bude viac času si pripraviť návrhy a aktivity realizované v rámci Slovenska prihlásiť do súťaže. Relatívne novou iniciatívou je **biogeografický proces**, ktorý pozostáva z množstva aktivít „vedcov“, „praktikov“, ale aj laickej verejnosti. Informácie sú sústredené na „komunikačnej platforme Natura 2000“.

Text: Jana Durkošová, sekcia ochrany, biodiverzity a krajiny MŽP SR

Foto: Daniel Baláž, Pavol Polák, ŠOP



Jesienka piesočná (*Colchicum arenarium*), NPR Čenkovská lesostep, súčasť ÚEV Čenkov



Klinček včasný Lumnitzerov (*Dianthus praecox lumitzeri*)



Jazyčník sibírsky (*Ligularia sibirica*), ÚEV Slovenský raj

Údaje o sústave Natura 2000 (napr. prehliadač území Natura 2000, barometer, údaje na EÚ a národnej úrovni) sú dostupné najmä na týchto stránkach:

http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/index_en.htm,
http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/barometer/index_en.htm
http://bd.eionet.europa.eu/activities/Natura_2000/reference_portal
http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/data/index_en.htm
http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/platform/index_en.htm
<http://www.minzp.sk/postupy-ziadosti/ochrana-prirody-krajiny/uzemna-ochrana-prirody/natura-2000/>
<http://www.soprs.sk/natura/>
www.mzpsr.sk

Ramsarské lokality v systéme chránených území Slovenska

V systéme územnej ochrany prírody jednotlivých krajín nachádzame vyhlásené chránené územia národnej siete v rôznych kategóriách a menšie či väčšie územia, spĺňajúce medzinárodne dohodnuté kritériá, prihlásené do európskych a svetových zoznamov podľa medzinárodných záväzkov týchto krajín.

Ich cieľom je zachovanie hodnôt prírodného dedičstva a ekosystémových služieb, sťahovavých druhov živočíchov i prírodných krás. Štáty, ktoré pristupujú k takýmto medzinárodným zmluvám, dobrovoľne prijímajú záväzky na zachovanie vzácných a ohrozených biotopov a druhov významných pre Európu v tzv. územiach Natura 2000 podľa smerníc Európskej únie, alebo v tzv. smaragdových územiach (Emerald Network) podľa Bernského dohovoru v krajinách mimo EÚ, či na ochranu prírodných hodnôt svetového významu (podľa Dohovoru o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva), alebo špecifických ekosystémov, akými sú mokrade. **Prihlasovanie najvýznamnejších mokradových lokalít do Zoznamu mokradí medzinárodného významu podľa Dohovoru o mokradiach (Ramsar, Irán, 1971) pritom patrí k najstar-**

ším snahám o ochranu prírody na medzinárodnej úrovni. Zapísanie aspoň jednej mokrade do medzinárodného Zoznamu je jednou zo základných povinností členských krajín tzv. Ramsarského dohovoru. Majú to byť lokality významné z hľadiska ekologického, resp. biodiverzity (z botanického, zoologického, hydrobiologického hľadiska), alebo hydrologického, ktoré obsahujú reprezentatívne, zriedkavé, vzácné alebo jedinečné typy mokradí. Víziou dohovoru je „vybudovať a udržiavať medzinárodnú sústavu mokradí, ktoré sú významné pre ochranu celosvetovej biologickej rozmanitosti a pre udržiavanie ľudského života prostredníctvom udržiavania ich ekosystémových zložiek, procesov a úžitkov/služieb“.

Slovenské lokality

V súčasnosti tento **Zoznam** predstavuje najväčšiu celosvetovú sieť

chránených území s **vyše 2 240 lokalitami v 169 členských krajinách Ramsarského dohovoru**, ktoré zaberajú vyše **215 miliónov hektárov**. SR prispela do tohto systému postupným prihlásením **14 lokalít od roku 1990 na výmere 40 697 ha**. Podľa znenia dohovoru by mali zmluvné strany formulovať a realizovať svoje plánovanie tak, aby bola podporená ochrana mokradí zahrnutých do Zoznamu, ale tiež ich múdre využívanie. Pre ramsarské lokality sa majú vypracovávať manažmentové plány (programy starostlivosti) s príslušnou podporou a financovaním, vzdelávaním zodpovedných pracovníkov a zavedením programu monitoringu s indikátormi ekologického charakteru lokality.

Mokrade všeobecne patria k najohrozenejším ekosystémom Zeme a hrozby sa nevyhýbajú ani územiám s medzinárodnou ochranou. Popri územiach európskeho významu, prihlasovaných podľa smernice Európskeho spoločenstva o biotopoch, ktoré sú legislatívne dobre zakotvené v právnych predpisoch SR, sú, žiaľ, ramsarské lokality stále pomerne prehliadanou a nedocenenou zložkou systému ochrany prírody na Slovensku, ku ktorej aj

orgány štátnej správy pristupujú s nedostatočným stavom znalostí o povinnostiach a záväzkoch štátu. **Účinná ochrana a manažment siete ramsarských lokalít** bola vytýčená ako jeden z troch strategických zámerov **4. Strategického plánu Ramsarského dohovoru na roky 2016 - 2024**. Podľa Strategického plánu i na národnej úrovni vládou SR prijatého **Akčného plánu pre mokrade na roky 2015 - 2018** sa má zvýšiť úsilie zamerané na tieto lokality, so zapojením zainteresovaných skupín.

Mokrade a močiare

K prvým ramsarským lokalitám, prihláseným pri vstupe Slovenska (resp. Česko-Slovenska) do dohovoru v roku 1990, patrí **Šúr** (1 137 ha) neďaleko Bratislavy so svojím vzácnym slatinným jelšovým lesom a mokradami v terénnej depresii pod Malými Karpatmi. Blízkosť veľkomesta, rozširujúce sa sídla i ďalšia ľudská činnosť však dlhodobo vplyvajú na toto cenné územie. Medzi prvými zapísanými mokradami je aj ďalšia lokalita v terénnej depresii, tentoraz na Východoslovenskej nížine, do veľkej miery vytvorená človekom **Senné – rybníky** (425 ha), ktoré patria medzi najvýznamnejšie hniezdisko i migračnú zastávku



vodného vtáctva v SR. Ako mokrad' závislá do veľkej miery od riadenia vodného režimu a spôsobu obhospodarovania človekom, je ovplyvňovaná aj prístupom vlastníkov rybníčnej sústavy a vyžaduje pravidelnú údržbu trávnych biotopov v ich okolí. Ramsarská lokalita **Parížske močiare** (184 ha) predstavuje najväčšiu plochu trstových zárastov na Slovensku a je tiež významnou ornitologickou lokalitou. Ako územie v povodí agro-cenóz južného Slovenska je silne ovplyvnená eróziou z orných pôd a následnou sedimentáciou v tejto znížene. V súčasnosti sa problémy územia riešia v osobitných projektoch. V roku 1993 sa do Zoznamu dostali **poriečne mokrade Dunaja** (RL Dunajské luhy – 14 488 ha), **Moravy** (RL Niva Moravy – 5 380 ha) a **Latorice** (RL Latorica – 4 405 ha), ktoré sú tiež ovplyvnené zásahmi do korýt tokov, výrubmi lužných lesov, výsadbou nepôvodných drevín, umiestňovaním hausbótov, ale i plánmi na využitie, ktoré nie sú v súlade s poslaním ramsarských lokalít, ale na druhej strane existuje návrh na zriadenie národného parku Podunajsko, ktorý by mohol zlepšiť podmienky ochrany. V roku 1998 boli prihlásené ďalšie riečne ekosystémy s aluviálnymi lúkami, slatinami, prameniskami a ďalšími mokradovými biotopmi, ale aj rašeliniská a človekom vytvorené **mokrade v povodí Rudavy** (RL Alúvium Rudavy – 560 ha), **Turca** (RL Mokrade Turca – 750 ha), **Ipľa** (RL Poiplie – 411 ha, cezhraničná ramsarská lokalita Údolie Ipľa s Maďarskom) a **Oravy** (RL Mokrade Oravskej kotliny – 9 264 ha a Rieka Orava a jej prítoky – 865 ha). Okrem existujúcich bariér znemožňujúcich alebo obmedzujúcich migráciu rýb a ďalších živočíchov pretrvávajú snahy o výstavbu

nových malých vodných elektrární a ďalších stavieb aj v ramsarských lokalitách resp. v ich blízkosti a na nelesných biotopoch dochádza k zmenám pre nedostatočný manažment a tradičné využívanie. V r. 2001 bola do Zoznamu zapísaná **prvá podzemná krasová mokrad' – jaskyňa Domica (622 ha)**, ktorá s jaskyňou Baradla v Maďarsku tvorí jeden systém a je cezhraničnou lokalitou. K tomu v r. 2006 pribudol ďalší jaskynný systém – **Jaskyne Demänovskej doliny (1448 ha)**, ktorý je ovplyvnený rozmáhajúcou sa výstavbou, výrubmi lesa, eróziou a rozvojom lyžiarskych stredísk v povodí. Krátky slovenský úsek rieky Tisa bol zapísaný do zoznamu po dohode s Maďarskom ako cezhraničná lokalita **Údolie hornej Tisy**. Všetky ramsarské lokality sú ovplyvnené prebiehajúcimi klimatickými zmenami a do väčšiny z nich sa nekontrolovateľne šíria invázne nepôvodné druhy rastlín, ale aj niektoré invázne živočích.

Potreba informovanosti

Podľa Ramsarského dohovoru má každá krajina zabezpečiť čo najväčšiu informovanosť o každej zmene ekologického charakteru každej mokrade zapísanej do Zoznamu, ktorá prebehla, prebieha, alebo pravdepodobne prebehne v dôsledku výstavby, znečistenia alebo iného ľudského zásahu. O každej takejto zmene treba hneď informovať sekretariát Ramsarského dohovoru. **Základným princípom je udržiavanie ekologického charakteru ramsarskej lokality.** Len vo výnimočných prípadoch, v ktorých prevažuje vyšší štátny/národný záujem, možno uvažovať o zmene jej hraníc. Ak je zmena nevyhnutná, sú potrebné kompenzačné opatrenia a obnova alebo vytvorenie mokradí v blízkosti danej ramsarskej lokality – toto sa však chápe len ako posledná možnosť, prioritou je zachovanie a revitalizácia mokradí.

Záväzné ustanovenia

Z nedodržiavania ustanovení Ramsarského dohovoru žiadne pokuty a represívne sankcie (ako v prípade porušenia smerníc Európskej únie) nehrozia. Ramsarský dohovor je však tiež prvkom medzinárodného práva a teda jeho ustanovenia sú

záväzné a očakáva sa spoločná, zdieľaná a transparentná zodpovednosť členských krajín a ich výkonných orgánov pri ich naplňaní a tiež predkladanie správ, ako vážne sa tieto ustanovenia berú. Porušenie článkov dohovoru a pravidiel dohodnutých cez rezolúcie spoločných zasadnutí konferencie zmluvných strán môže teda viesť k politickému a diplomatickému diskomfortu na vysokých medzinárodných fórach či v médiách a k diskvalifikácii krajiny, o. i. aj z novej podpory napr. pre projekty.

Slovenská republika podporuje prostredníctvom Štátnej ochrany prírody SR, ako iniciátora a koordinátora, aj zlepšenie implementácie Ramsarského dohovoru v karpatskom regióne plánovaním a realizáciou aktivít v rámci oficiálne uznanej regionálnej iniciatívy –

Karpatskej iniciatívy pre mokrade (Carpathian Wetlands Initiative CWI), mala by byť teda príkladom pre ostatné karpatské krajiny. Pokúsili sme sa zaviesť väčšiu záväznosť ustanovení Ramsarského dohovoru do nového zákona o ochrane prírody a krajiny, jeho novelizácia je však zatiaľ odložená a tým aj legislatívne možnosti na lepšie vymáhanie práva v tejto oblasti. To však neznamená, že ich možno brať na ľahkú váhu a umožňovať činnosti, ktoré sú nezlučiteľné s medzinárodnými záväzkami Slovenska. Zlepšenie stavu ramsarských aj ostatných mokradí bude vyžadovať investície, ale aj zmenu prístupu verejnosti a orgánov štátnej správy na všetkých úrovniach. A v tom nás čaká ešte veľa práce.

Text: Ján Kadlečík, ŠOP SR

Foto: M. Mrázová, J. Kadlečík

Aktuálne v ochrane mokradí na Slovensku

Mokrade stále zostávajú nevyhnutnosťou pre trvalo udržateľný život ľudstva. Sme závislí od fungujúcich ekosystémov, preto ekosystémové služby spojené s mokradami a vodou sa musia stať neoddeliteľnou súčasťou manažmentu vôd a ostatných odvetví hospodárstva.

Začala sa intenzívnejšia spolupráca medzi ochranou prírody a oblasťou vôd. Skupina odborníkov pracuje na spriechodnení bariér vo vodných tokoch aj vďaka možnému financovaniu z OP KŽP. Zostáva sa zamerať na zabezpečenie nielen pozdĺžnej, ale aj bočnej konektivity. Pripomienkovala sa Aktualizácia koncepcie využitia hydroenergetického potenciálu vodných tokov SR do roku 2030, aj keď s výsledkom sa nedá úplne súhlasiť. Avšak vďaka prekryvu viacerých profilov s identifikovaným technickým hydroenergetickým potenciálom a ramsarských lokalít (RL), boli všetky tieto profily neodporúčané pre výstavbu malých vodných elektrární (napr. 19 navrhovaných profilov s vplyvom na RL Orava a jej prítoky) a vypustené z materiálu. Úspechom bolo aj zorganizovanie a početná účasť na workshope Migrácia rýb a bariéry na tokoch pri príležitosti Svetového dňa migrácie rýb v máji tohto roku. Na medzinárodnom fóre sa dlhodobo uvažuje o spriechodnení bariéry vzniknutej VD Gabčíkovo a optimalizácii vodného režimu najmä kvôli jeseterotvarým (*Acipenseriformes*). Spracovávajú sa štúdie uskutočniteľnosti ohľadom spriechodnenia Železných vrat I. a II. V poradí je na Dunaji „naša“ bariéra. V súlade so smernicami EÚ v oblasti ochrany prírody a vôd sa pripravil koncept komplexnej revitalizácie rieky Moravy s Rakúskom. Z našej strany je však potrebná väčšia podpora. Určite spomenieme tiež niektoré ďalšie prebiehajúce projekty napríklad z finančného nástroja Európskej únie pre životné prostredie a ochranu klímy LIFE, ktoré sa zameriavajú aj na manažment a obnovu mokradí (LIFE09 NAT/CZ/000364 Ochrana vzácných druhov motýľov nelesných biotopov v Českej republike a na Slovensku, LIFE07 NAT/SK/000707 Ochrana populácií ohrozených druhov vtáctva v prirodzených biotopoch vnútrozemskej delty Dunaja, LIFE08 NAT/SK/000239 Ochrana hraboša severského panónskeho *Microtus oeconomus mehelyi*, LIFE09 NAT/SK/000395 Ochrana bučička veľkého a chochlačky bielookej v CHVÚ Medzibodrozie, LIFE 10 NAT/SK/080 Ochrana a obnova území NATURA 2000 v cezhraničnom regióne Bratislava, LIFE12 NAT/SK/000488 Integrovaný manažment riečnych ekosystémov na južnom Slovensku, LIFE12 NAT/SK/001137 Ochrana brehule hnedej, rybárika riečného a včelárika zlatého v regióne Dunaj-Morava).

Text: Adriána Kušíková, národný kontaktný bod pre Ramsarský dohovor, sekcia ochrany prírody, biodiverzity a krajiny MŽP SR

Biosférické rezervácie – cen



Hriňovsko

Biosférické rezervácie alebo „rezervy“ biosféry sú modelovými územiami, kde človek svojím šetrným hospodárením a využívaním krajiny zachováva prírodné a kultúrne hodnoty, ktoré prírodné procesy spoločne s ľudským vplyvom vytvárali po milióny rokov.

Ochraňujú mimoriadne cenné dedičstvo, ktoré si zachovávame v dnešných časoch ako poklad pre generácie, ktoré prídu po nás. Myšlienku ustanoviť *biosférické* rezervácie (BR) ako prvý vyslovil francúzsky ochranca prírody Michel Batisse na konferencii OSN pre výchovu, vedu a kultúru UNESCO „Racionálne využívanie a ochrana zdrojov biosféry“ v roku 1969. Biosférické rezervácie sú súčasťou Programu UNESCO Človek a biosféra. Certifikát tohto významného statusu udeľuje po celom svete Medzinárodná koordinácia rada UNESCO v Paríži. V súčasnosti ho vlastní 669 území v 112 krajinách sveta. Vyhlásovanie biosférických rezervácií má svoj osobitný význam pre človeka aj pre krajinu. Ich špecifické funkcie zabezpečujú napĺňanie oblastí, ktoré sú potrebné na zachovanie rezerv biosféry. Ochrannárska funkcia je potrebná za účelom ochrany prírody. Preto každá biosférická rezervácia by mala mať časť, ktorá je chránená, či už veľkoplošným chráneným územím a teda

chránenou krajinou alebo národným parkom, prípadne viacerými maloplošnými chránenými územiami. Logistická funkcia zabezpečuje výskum a vzdelávanie, ktoré je potrebné pre rozvoj environmentálneho vedomia obyvateľstva žijúceho na území. Rozvojová funkcia je zameraná na zabezpečenie udržateľného hospodárskeho a sociálneho rozvoja územia, stará sa o zachovanie prítomnosti člove-

ka, ktorý využíva krajinu udržateľným spôsobom rovnako ako jeho predkovia.

Členenie rezervácií

Každá biosférická rezervácia je rozčlenená na zóny, ktoré určujú pravidlá zásahu ľudskej ruky do územia. Jadrová zóna chráni najcennejšie lokality, ponechané na samovývoj, pozorovanie a dlhodobú ochranu. Nárazníková zóna chráni jadrá proti okolitým vplyvom. Hospodárenie v týchto častiach je podriadené záujmom ochrany prírody. Poslednou spomínanou zónou je prechodová, v ktorej sa presadzujú a rozvíjajú postupy udržateľného hospodárenia s prírodnými zdro-

mi. Ďalšou zaujímavosťou týchto území je ich špecifický spôsob riadenia. Manažment riadenia záujmov v krajine je zastrešovaný koordinátnou radou a má participatívny charakter. Koordinátna rada je orgánom, ktorého členovia sú s územím biosférickej rezervácie prepojení svojou pôsobnosťou a záujmami. Sú to majitelia a užívatelia pozemkov, zástupcovia samospráv, mimovládneho sektora či štátne inštitúcie.

Polana ako príklad

Polana je najvyšším a najzachovalejším sopečným pohorím v SR, ktoré má za sebou dlhodobú vulkanickú činnosť (15 mil. rokov). Následkom poklesu a erózie hornín v centrálnej časti vyhasnutej sopky vznikla kotlovitá prehlbenina (kaldera). V smere S – J má priemer 6 km, obvod okolo 20 km, hĺbku 800 m a zaberá asi 30 km². Geologická stavba i geomorfologické útvary Polany boli príčinou na vyhlásenie viacerých maloplošne chránených území a o to viac, že na ne nadväzuje výskyt vzácnych rastlinných a živočíšnych druhov, ekosystémov, ako i zaujímavej krajinej štruktúry. V BR Polana sa vyskytuje okolo 1220 druhov



Vodopád Bystrého potoka



né dedičstvo

vyšších rastlín, z toho 80 chránených, 390 húb, 160 lišajníkov, 130 machorastov. Územie biosférickej rezervácie Poľana patrilo do roku 2014 medzi najmenej urbanizované chránené územia na Slovensku. Nachádzali sa tu iba tri osady (Iviny, Snohy a Vrchslatina) s typickým lazničským osídlením (celkovo asi 400 trvalo žijúcich obyvateľov). V r. 2016 sa do prechodnej zóny zaradili aj Hriňovské lazy. Sú to mozaiky maloblokových pásových oráčín, striedajúce sa s lúkami a s pasienkami na bývalých poliach, preklenuté medzami, miestami zarastenými šípkami, trnkami a divými čerešňami. V tomto území sa na poľnohospodárske práce dodnes používajú kone a tradičné poľnohospodárske nástroje. Neopakovateľný ráz krajiny dotvárajú tradičné drevenice, senníky, zemiakové pivničky, drevené maľované kríže a zachované tradície ľudovej tvorby. V Hriňovej vznikali rozptýlené sídla kvôli ťažkej dostupnosti pôdy z obývaných oblastí. Na lazoch sa vytvárali samostatné poľnohospodárske jednotky, ktoré boli od seba značne vzdialené. Hlavným zdrojom obživy bolo práve obrábanie pôdy. Veľký význam mal aj chov hovädzieho dobytku a oviec, práca v lesoch, pálenie dreveného uhlia, práca v sklárskej hute a na parnej píle. Katastrálne územie Hriňovej, ako jedno z mála v SR, nebolo postihnuté kolektivizáciou poľnohospodárstva v období socializmu. Vďaka tomu si zachovalo jedinečný krajinný ráz i tradičné formy hospodárenia. Podpoľanie je malebný kút uprostred Slovenska, známy ako vrchársky kraj s panenskou prírodou, originálnou ľudovou kultúrou a stále živými tradíciami. V povedomí širokej verejnosti si právom získal postavenie symbolu slovenskosti a svojráznosti. Z hľadiska turistického ruchu patrí medzi atraktívne, ale pomerne málo poznané regióny. Každý, kto ho raz navštívi, sa sem rád a opäť vracia. Región Podpoľanie nemá presne vymedzené geografické ani administratívno-právne hranice. Nazýva sa tak územie, ktorému dominuje horský masív Poľana, ale ku ktorému nerozlučne patria pod-



Život na lazoch

horské dediny a mestečká na jej úpäť, akoby položené v náručí Poľany. Spolu vytvárajú jeden harmonický celok. Poľana sa zaradila do siete biosférických rezervácií v roku 1990 a do roku 2010 bola prevažne zabezpečovaná len jej ochranná funkcia. Po upozornení zo strany Medzinárodnej koordináčnej rady UNESCO, prebehli v manažmente územia inovatívne zmeny, ktoré pomohli územiu zachovať si status biosférickej rezervácie. V roku 2014 v rámci projektu občianskeho združenia PRONATUR - „Príroda ľuďom – ľudia prírode“, sa uskutočnili prípravné stretnutia stakeholderov, na základe ktorých sa vytvorila Koordináčna rada – riadiaci orgán biosférickej rezervácie. Na pravidelných stretnutiach členovia riešia záujmy rozvoja BR Poľana. Územie biosférickej rezervácie má vlastné logo, ktoré vzišlo z hlasovania členov Koordináčnej rady. Poľana sa dnes môže pochváliť viacerými významnými návštevami. V novembri v roku 2014 región navštívil Han Quinli - riaditeľ Divízie ekologických vied UNESCO, či veľvyslankyňa SR v UNESCO Klára Novotná. Na jar tohto roku Koordináčna rada BR a zástupcovia ŠOP SR prezentovali úspechy na Svetovom kongrese biosférických rezervácií v Lime. Jedným z cieľov BR Poľana je presadzovanie harmonickej integrácie ľudí a prírody pomocou participatívneho dialógu, šírenia poznatkov, zvyšovania zamestnanosti, zlepšovania pohody miestnych obyvateľov i návštevníkov.

Text: Vladimíra Fabriciusová,

Lucia Miňová,

Správa CHKO Poľana

Foto: Správa CHKO Poľana



Viazanie snopov

Biosférické rezervácie na Slovensku

SR sa môže pýšiť klenotmi, ktoré sú zároveň aj biosférickými rezerváciami.

Národný park Slovenský kras

Slovenský kras bol uznaný za biosférickú rezerváciu už v roku 1977. Kraj preslávený jaskyňami a zaujímavými krasovými útvarmi sa nachádza v juhozápadnej časti východného Slovenska. Rozprestiera sa na území okresov Rožňava a Košice, časť jeho ochranného pásma leží v okrese Revúca. V Slovenskom krase je známych vyše 1000 jaskýň a priepastí. Na zasadnutí Výboru svetového dedičstva 4. – 9. 12. 1995 v Berlíne boli jaskyne Slovenského krasu a príslušného Aggteleškého krasu v Maďarsku zapísané do Zoznamu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO.

Biosférická rezervácia Tatry

Turistami často vyhľadávaný Tatranský národný park sa nachádza v severnej časti SR. Na severe je ohraničený štátnou hranicou s Poľskom v dĺžke približne 60 km. Podtatranská kotlina, ktorú tvorí Liptovská kotlina na západe a Popradská kotlina na východe, je významným priestorom, v ktorom sa uplatňujú sídelné, poľnohospodárske a priemyselné aktivity. Časť územia predstavuje bezprostredné predpolie Západných a Východných Tatier, ktoré je súčasťou rozvojovej zóny biosférickej rezervácie Tatry. Z toho vyplýva už spomínané funkčné využívanie daného územia v zmysle trvalo udržateľného rozvoja a budúcnosti. Biosférická rezervácia bola zapísaná do Programu Človek a biosféra v roku 1993.

Medzinárodná biosférická rezervácia Východné Karpaty

V rokoch 1992 – 1993 bolo toto územie zapísané do zoznamu medzinárodných biosférických rezervácií pod názvom MBR Východné Karpaty spolu s príslušným územím Poľska (Bieščadský národný park, Cisniansko-Wetlinský park krajobrazový, Park krajobrazový Doliny Sanu). V roku 1999 boli k tejto biosférickej rezervácii priradené chránené územia na Ukrajine (Užanský národný park, Nadsjanský park krajobrazový), čím vznikla prvá trilaterálna biosférická rezervácia na svete a druhá najväčšia v Európe. Zahŕňa 6 veľkoplošných chránených území na ploche 208 089 ha.

NOVINKY NOVOHRAD-NÓGRÁD GEOPARKU



Novohrad-Nógrád geopark je územie s výnimočnými geologickými, prírodnými, kultúrno-historickými jedinečnosťami rozprestierajúce sa na juhu Banskobystrického kraja a severe maďarskej Nógrádskej župy.

V roku 2010 sa stal členom Globálnej siete geoparkov (GGN) ako prvý cezhraničný geopark na svete. V roku 2014 prešiel náročným procesom revalidácie členstva v GGN na ďalšie štyri roky. V novembri 2015 členské štáty UNESCO na svojej generálnej konferencii rozhodli o podpore geoparkov prostredníctvom Medzinárodného programu pre vedu o Zemi a geoparky, a ratifikovali vznik novej kategórie UNESCO Global Geoparks. V roku 2016 sa činnosť geoparku orientuje na rozvojové a administratívne aktivity, akými sú systematická komunikácia s obcami a s partnerskými organizáciami v území, strategické plánovanie, aktualizácia interných dokumentov, príprava projektov, vytváranie podmienok na rozvoj geoturizmu, poskytovanie sprievodcovských služieb a organizovanie pravidelných poznávacích túr, akti-



Letný tábor geoparku: na hrade Hajnáčka

vity v rámci európskych a celosvetových štruktúr, osвета a prezentácia geoparku navonok a pod. Okrem toho boli v roku 2016 zorganizované viaceré podujatia, o ktorých sa dočítate nižšie.

Na území geoparku sa už po ôsmy raz konal 19. 5. - 5. 6. tzv. **Týždeň Novohrad-Nógrád UNESCO geoparku**, zaradený do celoeurópskej iniciatívy Týždeň európskych geoparkov. Jeho cieľom bola popularizácia posolstva geoparku formou populárno-vzdelávacích a súťažných programov, prednášok a prezentácií pre deti materských a základných škôl, premietania filmov, alebo túry so sprievodcom pre širokú verejnosť.

Pre vyše 320 účastníkov z Maďarska a zo Slovenska bol začiatkom júna pripravený **Medvešský fotomaratón** - kultúrno-spoločenské,

športové, turistické a poznávacie podujatie. V rámci 48-hodinového programu sa zrealizovalo

osvetlenie stredovekých hradov, na ktorých fotografom pózovali stredovekí remeselníci a rytieri, zorganizovali sa workshopy s fotografickou tematikou, autorské výstavy fotografií, ranné, denné aj nočné túry, či fotenie krajiny z teplovzdušného balóna. Prítomní fotografi pomocou tisícov záberov, následne šírili cez sociálne siete a médiá krásu regiónu.

Vo Filakove zasadala v polovici júna **Medzirezortná komisia Siete geoparkov SR**, ktorá o. i. navrhla logo Siete geoparkov a začlenenie národnej siete do štruktúr Európskej siete geoparkov. Členovia komisie absol-

vovali prehliadku Filakovského hradu a náučných chodníkov Šomoška a Mačacia, kde sa detailnejšie oboznámili nielen s hodnotami územia, ale aj s aktivitami, problémami a s projektmi ďalšieho rozvoja geoparku.

Pre 28 detí vo veku od 6 do 12 rokov sa začiatkom augusta už po šiesty raz organizoval **Letný tábor geoparku**, v rámci ktorého deti zábavno-náučným spôsobom spoznávali hodnoty geoparku.



Medvešský fotomaratón: zápolenie šermiarov na hrade Salgó

Získanie titulu Novohrad-Nógrád globálny geopark UNESCO je nielen poctou, ale aj záväzkom. Združenie právnických osôb Geopark Novohrad-Nógrád vyvíja v spolupráci s partnerskými organizáciami maximálnu snahu o udržanie tejto myšlienky v území, aby sa pre generácie, ktoré prídu, zachránilo jedinečné prírodné dedičstvo, a zároveň vytvorili podmienky na dôstojný život obyvateľov, ktorí tu žijú. Viac informácií o geoparku na www.nogradgeopark.eu, www.filakovo.sk a Facebooku.

Text: Ivona Cimermanová,
Združenie právnických osôb
Geopark Novohrad-Nógrád

Foto: Peter Komka, Jozef Puntigan

BANSKOBYSSTRICKÝ GEOMONTÁNNY PARK

Banskobystrický Geopark skúma, popisuje, informuje o hodnotách a chráni si svoje bohatstvo. Zároveň ho ponúka pre poznanie a zážitok.

Vytvára originálne prostredie s uvedomelou spoločnosťou, príležitosti pre zamestnanosť a súčasne príležitosti pre zamestnanosť a zvýšenie ekonomickej prosperity tých, ktorí tu žijú. Banskobystrický geomontánný park, o. z. (BBGM), spája ľudí so záujmom o geoturizmus, budovanie geoparku, rozvoj cestovného ruchu a ochranu územia. Ide hlavne

o prípravu spoločných regionálnych projektov zameraných na budovanie prírodného banského skanzenu a expozitúry regionálneho montánného múzea a regionálnej siete poznávacích trás. Táto sieť bude súčasťou „CESTY MEDI“ s väzbami na mikroregionálne, oblastné a regionálne poznávacie a tematické trasy s ich expozíciami a aktivitami.



Prvými vybudovanými trasami boli náučné chodníky zo Španej Doliny a z Lubietovej, ku ktorým sa neskôr pridali obce Staré Hory, Malachov a Turecká. V Španej Doline je vybudovaný „Malý banský náučný chodník“, „Banský skanzen“ a „Špaňodolinský banský vodovod“. Zaujímavosťou je návrh obnovy Ludvík šachty, prekopu

Piesky s prepravou návštevníkov v banskom prekope, ako aj Kováčne s prezentáciou remesiel. V obci Lubietová je vybudovaný „Lubietovský banícky chodník“, ktorý vedie po sakrálnych a historických pamiatkach za Lubietovskými permoníkmi k poznávaniu minerálov, akými sú napr. libethenit, mrázekit a eucharit. V obci Staré Hory bola otvorená prvá časť chodníka „Banícky chodník Haliar“. Špecifikom obce Turecká bola uhliarska minulosť prepojená na baníctvo,

BANSKOŠTIAVNICKÝ GEOPARK A SLOVENSKÉ BANSKÉ MÚZEUM



Banská Štiavnica, nachádzajúca sa v južnej časti stredného Slovenska v CHKO Štiavnické vrchy, je jedným z najkrajších a historicky najzaujímavejších miest na Slovensku.

Banskoštiavnický geopark a náučné chodníky predstavujú návštevníkom technické pamiatky UNESCO (štôlna, šachty, povrchové dobývky, tajchy a pod.), ako aj prekrásnu flóru a faunu. Slovenské banské múzeum (SBM) ako jeden z nositeľov zámeru budovania geoparku a člen Medzi-rezortnej komisie Siete geoparkov SR poskytuje návštevníkom geoparku možnosť zoznámiť sa s jeho myšlienkou v expozíciách Banského múzea v prírode - skanzene, kde sa na povrchu nachádza náučná geologická expozícia zameraná na geologickú stavbu a vývoj SR, jeho nerastné bohatstvo, ale aj na historický a geologický vývoj Zeme. Súčasťou expozície je veľká bilbordová geologická mapa Slovenska doplnená vysvetlivkami z vybrúsených vzoriek jednotlivých typov hornín. Komplexnosť myšlienky geoparku dopĺňajú informačné tabule o objek-

toch a náučných trasách umiestnené v priestoroch informačného centra v Banskej Štiavnici a, samozrejme, zážitok z podzemia poskytuje fária- nie do štôlny Bartolomej a dedič- nej štôlny Glanzenberg. Myšlienka uchovávať hmotné a duchovné dedičstvo a prezentovať ho netra- dičným zážitkovým spôsobom sa realizuje pod hlavičkou projektu **Škola v múzeu**, ktorého aktivity sa realizujú formou tvorivých dielní, kurzov, prezentácií, podujatí (Letné prázdninové tvorivé dielne, Hara- burdy alebo bazár (ne)potrebných vecí, Deň vody, Deň Zeme), výstav s environmentálnou tematikou (My sa nevieme sťažovať nahlas), ale aj prostredníctvom interaktívnych prehliadok (Hádaj, čo je to?, Roz- právka o baníkovi Jožkovi, ryžova- nie zlata). Všetky aktivity slúžia ako doplnkové vzdelávanie pre žiakov materských, základných škôl a stu- dentov stredných a vysokých škôl. Bohatá ponuka SBM sa v roku 2016 rozšírila o aktivity **Interaktívne- ho múzea a Geobádateľne**, ktoré vznikli ako interaktívny doplnok Mineralogickej expozície v Berg- gerichte. Aktivity sú zamerané na spoznávanie neživej prírody, hor- nín a minerálov všetkými vekovými kategóriami. QR kódy s interaktív- nym obsahom, 3D pexeso, zázračná žiariaca krabica, nevšedná Mende- lejova tabuľka, unikátne pexeso, to

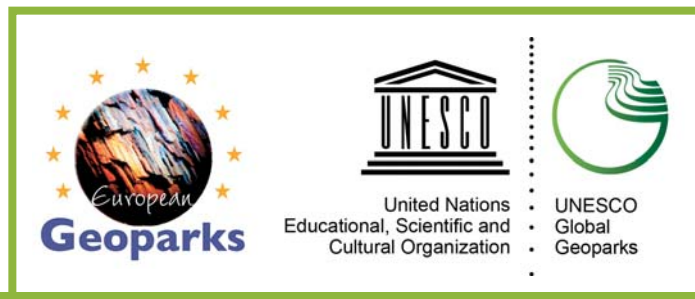


všetko ponúka Interaktívne múze- um. Zážitok z bádania, tvorenia a výroby vlastných výbrusov posky- tuje Geobádateľňa. Informácie o aktivitách SBM v oblasti environmentálnej výchovy, o podujatiach, výstavách a progra-

moch Školy v múzeu sú na stránke www.muzeumbbs.sk alebo v profile na sociálnej sieti www.facebook.com, pričom o geoparku sa dozviete viac na www.geoparkbbs.sk.

Text: Petra Páchniková, SBM

Foto: SBM



z dôvodu ktorého sa tu buduje „Uhliarsky náučný chodník“. V obci Malachov a v blízkom okolí obcí Horné Pršany a Baďín vybudovalo miestne združenie chodník s prí- rodovedno-historicko-montanis- tickým zameraním. Uvedené obce v spolupráci s miestnymi baníckymi spolkami, združeniami, podnikateľ- mi a s inými aktivistami postupne budujú lokálne produkty spojené s prezentáciou histórie a kultúry v miestnych múzeách, ukážka- mi tavby medi z dávnej minulosti v spojení s rôznymi podujatiami. Zaujímavým projektom mesta Ban- ská Bystrica je „Banskobystrická



medená cesta poznania a oddychu“, súčasťou ktorej bude „Chodník Banskobystrického Permona“ v tra-

se zaniknutej starej vozovej cesty. Chodník bude prezentovať najstar- šiu históriu regiónu, keltské osídle-

nie (lokalita Hrádok) a geologickú stavbu územia geoparku. V rámci mesta Banská Bystrica sa realizuje aj „Obnova parku Hungaria s fontá- nou“ symbolizujúcou rudné bohat- stvo toto regiónu. Samostatným projektom BBGMP je návrh „Odevu ženy novodobého baníka“. Budova- nie geoparku je náročné bez pomo- ci zvonku. Aj napriek tomu geopark objavuje svoje poklady a učí nás vážiť si to najcennejšie - miesto pre život. Viac o geoparku sa dozviete na www.geoparkbbs.sk a facebooku.

Text: Iveta Kavčáková, BBGMP, o. z.

Foto: BBGMP, o. z.

Najväčší náučný chodník na Slovensku

V Geoparku Novohrad – Nógrád, ktorý jediný zo Slovenska zaradili do Globálnej siete geoparkov UNESCO, vybudovali najväčší slovensko-maďarský náučný chodník.

A to nielen jeho dĺžkou vyše 22 km, ale najmä počtom zastávok s vyše 45 trojjazyčnými informačnými tabuľami. Vedie po štátnej hranici od bývalej colnice v Kalonde až do pohraničnej obce Šiatorská Bukovinka. Jeho prevýšenie od rieky Ipeľ po najvyšší bod hrebeňa na Magistrale - Veľký Zlatý vrch/Nagy-Aranyhegy dosahuje približne 300 m. Za Tromi chotármí v sedle, za ktorým nasleduje stúpanie na Lazy až Karanč (s nárastom prevýšenia o 260 m), zostupuje do Šiatoroša - časti obce Šiatorská Bukovinka, takže väčšia časť trasy je vhodná aj pre deti a je prístupná pre milovníkov horskej cyklistiky. Kedysi „zelená hranica“ v okrese Lučenec sa tak stala naozaj „zelenou“ s bonusovými informáciami nielen o prírodných hodnotách geoparku, ale aj o ich ochrane. Náučný chodník, nazývaný aj Magistrala, sa vinie na strednom úseku aj po hranici dvoch susediacich chránených krajinných oblastí – slovenskej CHKO Cerová vrchovina a maďarskej TK Karancs - Medves.

Informačné tabule

Keďže chodník vybudovali vo svetovom geoparku, nechýbajú informácie o jeho geologických, paleontologických a hydrologických hodnotách (napríklad Ipolytarnóc, Šiatorské vodopády, Okaté skaly, Čakanovský profil), o ťažbe bazaltu, andezitu a hnedého uhlia. Dopĺňujú ich údaje o typoch lesov a lesníctve, poľnohospodárstve, poľovníctve, o agátových porastoch či invázných druhoch rastlín, ktoré aj tu postupne likvidujú prirodzené spoločenstvá. Iné tabule sa venujú kultúrnej krajine, samotám a najvyššiemu vrchu Cerovej vrchoviny – Karan-



Prví turisti pri Farkašovej studni

ču, nazývanom aj „Palócky Olymp“. V minulosti predstavoval posvätný vrch Palócov, ktorí osídlili jeho podhoria pred vyše tisíc rokmi, ešte pred príchodom starých Maďarov a neskoršie v Uhorsku patrili k najlepším jazdcom. Dnes z rozhľadne na jeho vrchole návštevníci obdivujú smerom na juh pohorie Matra a na severe hrebeň Vysokých Tatier. Dokonca - za priaznivého počasia možno odtiaľto - z maďarskej hranice - cez celé Slovensko dovidieť až na poľskú hranicu! Z Magistraly vedú tri krátke odbočky – prvá k unikátnej Mučinskej jaskyni, vytvorenej zo zasypaného obrovského kmeňa treťohorného stromu, druhá k Lipovianskym pieskovcom s pieskovcovými guľami a tretia k Farkašovej (správnejšie Vlčej) studni. Na konci každej z nich sú odpočívadlá. Taktiež pri informačných tabuliach sa dá posediť na laviciach z agátového dreva. Asi v polovici cesty nad Lipovianskou Baňou môžu návštevníci vystúpiť na vysokú kovovú rozhľadňu, ktorú po výbere z návrhov názvov od detí zo základných škôl v Lučenci pomenovali Lipovianka (z maďarskej strany Romhányka).

Plánované odbočky

V rámci ďalšej slovensko-maďarskej spolupráce sa v súčasnosti plánujú z Magistraly štyri dlhšie odbočky. Dve na slovenskej strane – od Mučinskej jaskyne do tiesňavy Piešňa pri Mučíne a od Farkašovej studne dolinou Babského potoka (cez osadu Šíkov pri pútnickej osade Galamba) na strategický bod –

Veľké Hradište s bazaltovými Obrými schodmi, kameňolomom, v dávnoteke obývanou vrcholovou plošinou, z ktorej sa naskytá výhľad na všetky strany, nielen na geopark. V blízkosti na Ratke sa nachádza vodná nádrž a buduje sa tam agroturistické centrum. Tretia odbočka by mala viesť od Lipovianky po starej ceste z Lipovianskej Bane do maďarskej obce Karancsberény a z jej námestia (cez Pálházaspuszta pri Kádárovej horskej vile s vojenským múzeom) lesnou cestou v doline Leső späť na Magistralu do spomenutého sedla, kde sa stáča dole do Šiatorskej Bukovinky. Štvrtá odbočka smeruje cez túto obec do pohraničného opusteného kameňolomu v andezitovom lakolite Šiator. Z jeho dostupnej hornej plošiny je nádherný výhľad na Národnú prírodnú rezerváciu Šomoška (už z roku 1954) a na najväčšiu bazaltovú tabuľovú horu na Slovensku – Medvedia/Medves. Z lomu by trasa mala pokračovať popri Vadasparku (pre deti s ukážkami zveri) do pohradnej maďarskej obce Somoskő. Z NPR Šomoška s ruinami hradu a so známym Kamenným vodopádom dôjde k prepojeniu dvoch starších frekventovaných náučných chodníkov na maďarský náučný chodník – Magyarbányi Kőpark-tanösvény. Nachádza sa pri hranici v opustenom bazaltovom kameňolome, na haldu ktorého do Kamenného parku umiestnili ukážky bal-



Rozhľadňa Lipovianka

vanov z rôznych hornín svetového Geoparku Novohrad – Nógrád. Odtiaľ vedie cesta aj na bazaltovú planinu Medves a k ďalšej bývalej sopke Dunivá/Dobogó. Vybudovaním odbočiek a sprístupnením viacerých atraktívnych lokalít geoparku vzniká možnosť nielen turistického prepojenia pohraničných obcí, ale aj dlhodobiejšieho udržiavania jeho návštevníkov v ňom, čo prispeje k rozvoju cestovného ruchu v regióne, na ktorý sa vzťahuje zákon č. 336/2015 Z. z. o podpore najmenej rozvinutých okresov a opatrenia vlády SR prijaté 23. júna 2016 na jej zasadnutí v Lučenci. Následná návšteva ministra životného prostredia SR v centre geoparku vo Fiľakove s prísľubom podpory jeho rozvoja by mala byť toho zárukou.

Text a foto: Jozef Klinda

Dni Európskeho kultúrneho dedičstva – Pamiatky a my



Dni európskeho kultúrneho dedičstva (DEKD) sú významným celoeurópskym podujatím. Tradične v septembri ich organizujú Rada Európy a Európska komisia.

Základným cieľom DEKD je zvýšenie povedomia obyvateľov o miestnom dedičstve, prehĺbiť záujem o jeho ochranu a rozvinúť pocit spolupatričnosti s európskym kultúrnym dedičstvom. Počas nich sú pre verejnosť otvorené zvyčajne uzatvorené historické budovy, pamiatky, areály, a tiež sa v bežne navštevovaných pamiatkach, múzeách a galériách konajú špeciálne sprievodné podujatia.

DEKD na Slovensku 2016 „Pamiatky a my“

SR sa od roku 1993 pripojila k organizátorom DEKD a každý rok v niektorom historickom meste realizuje podujatia na každoročnú špecifickú tému. Tohtoročné podujatie sa nieslo v duchu témy Pamiatky a my, pričom hostiteľským mestom sa stal Zvolen, ktorý sa podľa slov Juraja Paučulu zo Združenia historických miest a obcí SR chopil slávnostného otvorenia aj prípravy sprievodných podujatí excelentne.

Pamiatky a múzeá

Súčasťou otvorenia tohtoročných dní vo Zvolene bolo aj vyhlásenie výročných cien revue Pamiatky a múzeá za rok 2015, ktoré udeľuje Redakčná rada revue spoločne so Slovenským národným múzeom a s Pamiatkovým úradom SR. Porota vyberala laureátov desiatich kategórií spomedzi 113 nominovaných. Medzi prvými bolo odovzdané ocenenie pre **Pustý hrad vo Zvolene v kategórii Objav - nález za súbor náleзов zo stredovekej cisterny s prihladnutím na dlhodobé vynikajúce výsledky výskumu a publikovanie poznatkov**. Medzi ďalšími ocenenými nechýbali ani projekt

rekonštrukcie a adaptácie neologickej synagógy v Lučenci, či revitalizácia cisárskeho barokového objektu žrebčína a kaštieľa v Kopčanoch.

Pamiatky a Zvolenčania

Ako uviedla Eva Ježovičová zo zvolenského mestského úradu, návštevníkov DEKD vo Zvolene okrem otvorených veží kostolov a ďalších sprístupnených pamiatok v meste (Rímskokatolícky kostol sv. Alžbety, Evanjelický kostol sv. Trojice, meštianske domy na námestí, budova Starej radnice či Lesníckeho a drevárskeho múzea; Krajská knižnica Ľudovíta Štúra; Zvolenský zámok, bašta v Domanovom parku a historické železničné depo), zaujali aj prehliadky zamerané na gotické umenie kostolíkov v jeho okolí (rímskokatolícky Kostol sv. Matúša v Zolnej, Farský kostol sv. Martina v Čeríne, Kostol sv. Michala archanjela v Hornej Míčinej a Farský kostol sv. Františka Assiského v Ponikách). Záujem o tieto prehliadky bol taký veľký, že sa okamžite naplnili aj kapacity ponúknutých dvoch autobusových turnusov. Podľa zvolenskej primátorky Lenky Balkovičovej, veľkým prínosom tohto podujatia bolo aj nadviazanie spolupráce s rôznymi inštitúciami v meste, aj mimo mesta: s miestnymi cirkvami, SNG, Štátnymi lesmi SR, Železnicami SR a pod.

Návrh EK

Európska komisia predložila v auguste Európskemu parlamentu a Rade EÚ návrh na to, aby bol rok 2018 určený za Európsky rok kultúrneho dedičstva. Týmto krokom sa exekutíva EÚ snaží vyzdvihnúť



Bašta v Domanovom parku



Spomienky na to, ako mesto Zvolen vyzeralo oživila aj tematická výstava Výklad vo výklade



Zaujalo aj gotické umenie kostolíkov v okolí Zvolena

núť úlohu európskeho kultúrneho dedičstva pri podporovaní a vytváraní spoločného povedomia Európanov o histórii a identite. Návrh EK sa prekrýva s jednou z priorít slovenského predsedníctva v Rade EÚ – v oblasti kultúry sa SR rovnako snaží presadiť návrh, aby bol rok

2018 vyhlásený za Európsky rok kultúrneho dedičstva. SR presadzuje, aby sa táto iniciatíva venovala trom pilierom: kultúrna rôznorodosť, demografická zmena a trvalá udržateľnosť.

Text: redakcia

Foto: Pavel Albert, Eva Ježovičová

Kostol v Hervartove ako odraz kultúrnej identity

Žijeme vo svete poznamenanom permanentnými zmenami a aj to je dôvod, prečo hľadáme svoju identitu a korene...

Základ slovenskej identity je daný územím Slovenska - prírodou, ktorá tvorí rámec a ktorá sa zároveň odráža v slovenskej kultúre vo forme materiálnej, ale i spirituálnej, keďže poskytuje inšpiráciu pre umeleckú a kultúrnu kreativitu.

Črty a prejavy kultúrnej identity

Medzi materiálne črty slovenskej kultúrnej identity zaraďujeme umelecké diela a remeselné výrobky, napríklad architektonické stavby, skulptúry, obrazy, tradičné hudobné nástroje (fujara, píšťala, cimbal, heligónka) a nástroje, ktoré v minulosti boli používané v každodennom živote, no dnes plnia najmä umeleckú a dekoratívnu funkciu ako napríklad valaška či kolovrátok. Následne možno vymedziť kultúrne prejavy slovenskej identity, ktoré sú považované za tradičné a najreprezentatívnejšie, ide o národný kroj používaný dnes hlavne počas vystúpení folklórnych súborov a skupín, ďalej sem zaraďujeme tradičné zvyky a obyčaje. Do popredia zvlášť vystupujú ľudový tanec, hudba a spev. Nemožno však nespomenúť súčasnú bohatú a variabilnú kultúrnu a umeleckú tvorbu, ktorá nadväzuje na tradičné kultúrne prejavy, čím prirodzene vytvára novú dimenziu slovenskej kultúrnej identity.

Kultúrne dedičstvo

S identitou veľmi úzko súvisí aj kultúrne dedičstvo, ktoré je „nenahraditeľným bohatstvom štátu a jeho občanov, je dokladom vývoja spoločnosti, filozofie a náboženstva,



Kostol v Hervartove tvorí harmonický celok s okolitou prírodou

vedy, techniky, umenia, dokumentom vzdelanostnej a kultúrnej úrovne slovenského národa, iných národov, národnostných menšín, etnických skupín a jednotlivcov, ktorí žijú alebo v minulosti žili na území Slovenska“ (MK SR, 2001). Dodávame, že „jednotlivé druhy a časti kultúrneho dedičstva sú rovnocenné a tvoria neoddeliteľnú súčasť kultúrneho dedičstva Európy a celého ľudstva“ (MK SR, 2001). V súvislosti s ochranou kultúrneho dedičstva má SR v Zozname svetového dedičstva UNESCO zapísaných viacero kultúrnych pamiatok a prírodných vzácností. V roku 2008 sem pribudlo aj osem historických drevených kostolíkov, konkrétne v mestách a v obciach Ruská Bystá, Ladomirová, Bodružal, Tvrdo-

šín, Hervartov, Kežmarok, Hronsek a Leštiny.

Drevené kostolíky

Sú dôkazom života našich predkov, ich hodnôt, tajomstiev, životného štýlu a identity. Všetky drevené kostolíky, z ktorých sa nám dnes zachovalo už asi iba päťdesiat, vykazujú spoločné charakteristiky, kde slovenské tradície z hľadiska architektonického i umeleckého, predstavujú bázu doplnenú o reprezentatívne prejavy etník a tiež kultúr, ktoré koexistovali so slovenskou komunitou na území dnešného Slovenska. Podľa konfesijného kritéria rozlišujeme tri typy drevených kostolíkov. V prvom rade sú to kostoly pochádzajúce približne z druhej polovice 15. storočia a reprezentu-

júce sakrálnu architektúru západnej (latinskej) stavebnej proveniencie - objekty rímskokatolíckej cirkvi. Druhým, v Európe rozhodne jediným, typom drevených kostolíkov sú protestantské drevené chrámy nazývané artikulačné, ktoré boli postavené na konci 17. a na začiatku 18. storočia. Tretí typ drevených kostolíkov predstavujú tzv. cerkvy, ktoré sú „špecifickým príkladom sakrálnych objektov východokresťanského náboženského obradu“ (Dudáš, M. a kol., 2007, s. 5). Keďže tieto kostolíky sú postavené výlučne z dreva, často dokonca bez použitia klinec, nesúperia s lokalizáciou, ale, naopak, sú absolútne podriadené prostrediu, v ktorom sú situované, najčastejšie na „vyvýšenom mieste v strede sídla“ (Dudáš, M. a kol., 2007, s. 4), aby vytvorili harmonický celok s okolitou prírodou a vďaka oplosteniu plnili aj obrannú funkciu.

Dôsledky zápisu

Zápis drevených kostolíkov na Zoznam svetového dedičstva UNESCO má pozoruhodné dôsledky nielen preto, že podnecuje návrat k predkom a predstavuje hľadanie a znovuobjavovanie slovenskej kultúrnej identity. Pritiahli aj pozornosť médií a veľmi rýchlo sa stali destináciou pre slovenských i zahraničných turistov. Podľa štatistik, návštevnosť kostolov narástla o 20 %, pričom zaznamenávame nárast zahraničných turistov, najmä z Poľska, Francúzska, Nemecka a z Belgicka. Narástol aj počet svätých omší i sobášov, pretože záujem o ne narastá. Za zmienku stojí i propagácia obcí s drevenými kostolíkmi, ktorá sa prejavuje napríklad v záujme o vydávanie reprezentatívnych knižných publikácií a CD nosičov. V neposlednom rade rozvoj infraštruktúry, stavba ubytovacích a stravovacích zariadení, ako aj budovanie parkovísk v okolí kostolíkov sú

tiež znakom progresívneho rozmachu zainteresovaných obcí.

Tajomná krás dreveného kostolíka

Drevený rímskokatolícky kostol sv. Františka z Assisi bol postavený pod vplyvom gotiky približne v druhej polovici 15. storočia. V odbornej literatúre sa často stretávame s tvrdením, že drevená sakrálna architektúra je svojou originalitou a jedinečným technicko-umeleckým riešením skvostom slovenskej ľudovej architektúry. Avšak, ak chceme medzi týmito skvostami globálne charakterizovať kostol v Hervartove, prikláňame sa k hodnoteniu znalca uhorských pamiatok v 19. storočí Viktora Miškovského, podľa ktorého „čo do krásy vonkajška, čistého gotického charakteru a malieb v interiéri nemá rovnocenného v celom Hornom Uhorsku“ a dodávame, že navyše reprezentuje najstarší zachovaný typ dreveného kostola na Slovensku. V priebehu storočí prešiel viacerými úpravami, pričom exteriér sa zachoval takmer neporušený, v interiéri došlo k viacerým zmenám v dôsledku toho, komu kostol slúžil. Pôvodne rímskokatolícky kostol sa v období reformácie dostal do rúk evanjelikom na približne 150 rokov, keď došlo k významnej a rozsiahlej úprave vnútornej výzdoby. Pozdĺžnu dvojdielnu dispozíciu kostola tvorí loď obdĺžnikového tvaru, polygonálna svätyňa (tzv. presbytérium), malá sakristia a podvežie nachádzajúce sa pod dominantnou kónickou vežou ukončenou kovovým krížom. Veža so stĺpikovo-rámovou konštrukciou a zvonovou izbicom je zakončená novším kovaným krížom. Kostol je zhotovený z červeného smreka, základové trámy sú z dubového dreva, vysoká sedlová strecha je pokrytá tradičným šindľom a na jej hrebeni sa nachádza malá vežička tzv. sanktusník. Práve spomenutá vysoká sedlová strecha a štíhle obdĺžnikové okná dodávajú kostolu jedinečný výraz gotickej stavby. Kostol je chránený proti blesku a požiaru vysokými lipami a kamenným obranným múrom.

Najcennejšie pamiatky

Pravdepodobne najcennejšie pamiatky kostola v Hervartove sa



Interiér kostola v Hervartove

nachádzajú v interiéri, konkrétne goticko-renesančné artefakty pochádzajúce z obdobia rokov 1460 – 1525. Ak chceme charakterizovať interiér kostola, návštevníka na prvý pohľad akiste upúta vnútorný priestor lode, ktorý „prekrýva“ rovný trámový strop. Presbytérium pri osadení nového novogotického hlavného oltára na konci 19. storočia upravili na znak drevenej lomennej klenby s rebrovaním.“ (Dudáš, M. a kol., 2007, s. 21) V súčasnosti sa vo svätyni vyníma hlavný oltár s vyobrazením Panny Márie, sv. Kataríny Alexandrijskej a sv. Barbory so štyrmi štítovými nadstavcami, na ktorých figurujú vyobrazenia starozákonných kráľov Šalamúna a Dávida a dvojstranné vyobrazenia prorokov Eliáša a Habakuka, Daniela a Jonáša. Tajomnú krásu hlavného oltára vôbec nenarúšajú ani drevené kópie originálnych krídel oltára, práve naopak, elegantne dotvárajú jeho harmonicky pôsobiacu kompozíciu. Dodávame, že originálne krídla stále existujú a dnes sú súčasťou zbierky Maďarskej národnej galérie. Z obdobia gotiky pochádza tabuľový obraz sv. Františka z Assisi, sv. Krištofa a sv. Kataríny Sienskej. Tento obraz je umiestnený na južnej strane svätyne a oproti nemu, na severnej strane svätyne vedľa dverí do sakristie, sa nachádza tabuľový obraz Posledná večera pochádzajúci z obdobia reformácie, približne z roku 1653. Výjav Kalvária sa nachádza na tráme vo víťaznom oblúku, ktorý oddeľuje



svätyňu od lode kostola. Dominantou Kalvárie je Kristus na kríži, ktorého dopĺňajú postavy Panny Márie a sv. Jána Evanjelistu, pričom všetky časti sú siluetovo rezané a maľované. Za najvýznamnejší a najpôsobivejší prvok objektu sa považujú figurálne kompozície, ktorých autorom je Andrej Haffčík z Bardejova. Tieto nástenné maľby sa nachádzajú na južnej strane hlavnej lode kostola a sú vytvorené na spôsob závesných gobelínov lemovaných bordúrami. Uvedené maľby zobrazujú biblické výjavy, konkrétne Adama a Evu v raji, Podobienstvo o múdrych a pochabých pannách a Boj sv. Juraja s drakom a všetky obrazy sú doplnené o citáty v latinčine, biblickej češtine a v slovenčine. Historicky zaujímavý je dedikačný nápis v slovenskom jazyku, ktorý uvádza, že „výjavy dal namaľovať Prokop Kun-

drát s manželkou“. Tajomná krás dreveného kostolíka v Hervartove bola ocenená už v roku 1968, keď bol vyhlásený za národnú kultúrnu pamiatku, čo dokladuje aj tabuľa umiestnená na exteriéri kostola.

Epilóg

Na záver by sme radi uviedli myšlienku Viktora Miškovského, ktorý kedysi napísal: „Chránme si naše pamiatky, zhromaždíme všetky kúsiky minulosti, čo sa zachovali, aby nenávratne nezmizli, lebo tým by sa naša minulosť stala prázdnejšou, prítomnosť chudobnejšou a budúcnosť pochybnou“. Veď napokon aj tajomná krás drevených kostolov na Slovensku prispieva k bohatstvu a jedinečnosti slovenskej kultúrnej identity.

Text: Janka Pálková, SAŽP
(bibliografia u autorky)

Foto: Peter Škorňa

Kaštieľ v Spišskom Hrhove,
v ktorom sídli reedukačné centrum



Veľký úspech Spišského Hrhova v Európskej cene obnovy dediny

Obec Spišský Hrhov postúpila do európskej súťaže ako víťaz národnej súťaže Dedina roka 2015, ktorú už ôsmykrát na Slovensku vyhlásili Ministerstvo životného prostredia SR, Slovenská agentúra životného prostredia, ZMOS a Spolok pre obnovu dediny.

Záštitu nad súťažou, ktorú organizovala už vyššie spomínaná SAŽP, prevzal prezident SR Andrej Kiska. Spišský Hrhov prezentoval príkladný rozvoj miestneho hospodárstva s využitím inovatívnych foriem podpory zamestnanosti, vzorovú starostlivosť o obec, krajinu a životné prostredie a racionálne využívanie lokálnych zdrojov. Zaujal aj zachovávaním vidieckej pospolitosti, partnerstiev, hmotného a nehmotného dedičstva, starostlivosťou o obyvateľov obce, ako aj realizáciou jedinečných aktivít vedúcich k harmonickému rozvoju obce.

Posudzovanie kritérií

V polovici júna (14. 6.) tohto roka navštívila Spišský Hrhov aj medzinárodná hodnotiacia komisia Európskej ceny obnovy dediny, ktorá posudzovala nielen naplnenie tohtoročného súťažného motta „byť otvorený“, ale aj spôsob, akým komunity využili svoje prednosti a nedostatky na začiatku vývojového procesu, rovnako aj ich reakciu na vonkajšie riziká a šance. Členovia hodnotiacej komisie Charles Konnen (Luxembursko), Klaus Juen (Rakúsko) a Marija Markes (Slovensko) sa zaujímali o aktivity a projek-

ty v oblasti hospodárskeho rozvoja, tvorby architektúry, rozvoja osídlenia a ekológie. Sledovali aj činnosť v rámci kultúrnych iniciatív, vzdelávacích aktivít, v oblasti občianskej angažovanosti, ako aj individuálnej iniciatívy.

Zaujímavá prezentácia

Obec pripravila pre hodnotiacu komisiu veľmi zaujímavú prezentáciu, ktorej každá časť sa začala „filmovou klapkou“. Úvod patrilo starostovi obce a základným informáciám o obci, jej aktivitách, združeniach a existujúcich partnerstvách. Cez živé vstupy občanov, ktorí prispeli do prezentácie svojimi príbehmi o tom, ako sa im v Spišskom Hrhove žije, sa komisia oboznámila s výsledkami rôznorodých projektov. Po zastave-

ní komisie v Reedukačnom centre - špeciálnom výchovnom zariadení, sídliacom v kaštieli, nasledovala prehliadka základnej a materskej školy. Hodnotiacia komisia veľmi ocenila jej citlivo navrhnutý areál, v ktorom sa nachádza skleník, zelená strecha, arborétum, bylinková záhrada, jazierko so pstruhmi, tradičná pec na pečenie chleba, kompostovisko, hmyzie domčeky, letné kino a rôzne iné objekty, určené na rozvoj a motiváciu detí k pozitívnemu prístupu k prírode. Komisia nahliadla - prehliadkou drevodomu, ktorý si Rómovia aj vlastnoručne postavili - aj do súkromia rómskej rodiny. V rámci prezentácie nechýbala ani návšteva kúpaliska, miestnej pekárne a denného stacionára, kovárskej dielne, či prehliadka tvor-




Ocenený zástupca
Spišského Hrhova

by detí zo základnej umeleckej školy v priestoroch bývalej sýpky, ktorú obec premenila na galériu. Komisiu zaujala i obecná firma - sociálny podnik, ktorého základnou ideou je „zamestnávanie pre ďalšie zamestnávanie“ - teda jeho trvalé udržanie.

Pozitívne hodnotenia

Na záver sa členovia komisie spolu s občanmi presunuli naspäť na obecný úrad, kde každý z porotcov vyslovil svoj názor. Ako poznamenala Marija Markes: „Spišský Hrhov je príkladom dediny, kde vidno, ako sa spolužitím a spoluprácou dá fungovať. Už zo zaslaných podkladov bolo zrejmé, že ide o zaujímavú dedinu, páčilo sa mi, že sa ciele dosiahli skôr, ako sa plánovalo. Každý má rád úspech, no nie každému sa chce za úspechom utekať. Je dôležité pomáhať si, navzájom spolupracovať a podporovať talenty. Máte veľa plánov do budúcnosti, páči sa mi, že sa chcete rozvíjať ďalej.“ Komisia obzvlášť vyzdvihla a vysoko hodnotila kvalitu školy a to, ako

sa kladie dôraz na vzdelanie novej generácie obyvateľov. Takisto ocenila zručnosti u ľudí, ktoré obec využíva (remeselné zručnosti pri zatepľovaní budov, výstavba pasívnych domov či solárnych panelov). Na základe mimoriadnych výsledkov získal Spišský Hrhov nielen **Európsku cenu obnovy dediny za mimoriadne výsledky vo viacerých oblastiach rozvoja dediny**, ale aj **Mimoriadnu cenu za spolužitie všetkých skupín obyvateľov v obci**. Je to obrovský úspech, pretože v rámci európskej súťaže boli dve ceny udelené prvýkrát.

Tihany - centrum európskeho vidieka

V maďarskej obci Tihany, na brehu jazera Balaton, sa 8. až 10. septembra 2016 uskutočnilo slávnostné odovzdávanie 14. Európskej ceny obnovy dediny. Tihany zvíťazila v 13. ročníku Európskej ceny obnovy dediny v roku 2014 a preto je prirodzené, že sa na tri dni stala centrom európskeho vidieka a dejiskom nielen sláv-

nostného odovzdávania ocenení, ale aj niekoľkodňového bohatého kultúrno-spoločenského programu, za účasti zástupcov 24 európskych krajín (16 národností) a regiónov. Jej obyvatelia sa tak na túto udalosť pripravovali celé dva roky. V predvečer slávnosti si v uličkách dediny rozložili svoje stánky domáci ľudoví majstri, všade navôkol bolo cítiť vôňu levandule. Okrem predaja remeselných výrobkov bolo možné ochutnať typické regionálne špeciality - domáce syry a vína, rybacie špeciality, miestny chrumkavý chliebik, typický páľivý maďarský guláš, či preslávené halászlé. Na každom rohu predvádzali svoje muzikantské, spevácke a tanečné schopnosti domáce aj zahraničné súbory až do neskorého večera.

Univerzálny „jazyk“

Účastníci súťaže o 14. Európsku cenu obnovy dediny 2016 sa počas druhého dňa slávnosti zúčastnili aj na „Open Space“ diskusii, kde debatovali s porotcami o ich postrechoch a výsledkoch hodnotenia, o budúcnosti vidieckych regiónov, význame vzdelávania či o využívaní obnoviteľných zdrojov energie alebo o význame a potrebe zapájania mladej generácie do rozvoja obce. V popoludňajších hodinách vyvrcholila európska slávnosť vidieka pozdravmi v 9 jazykoch súťažiacich obcí, čítaním hodnotení a ocenení v jazyku tej-ktorej dediny a samotným odovzdaním cien z rúk predsedu krajskej vlády Dolného Rakúska a čestného predsedu Európskeho pracovného spoločenstva pre rozvoj vidieka a obnovu

dediny - Erwina Prölla, štátneho tajomníka pre rozvoj pôdohospodárstva a vidieka v Maďarsku - Miklósa Zsolta Kisa a viceprezidenta Európskej pracovnej skupiny pre rozvoj vidieka a obnovu dediny v Poľsku - Ryszarda Wilczyńskiego. Spoločenský večer len zdôraznil kultúrnu rôznorodosť a zároveň blízkosť národov a regiónov Európy - univerzálnym jazykom bola hudba a gastronómia. Všetky súťažiace obce sa vo svojich stánkoch prezentovali svojimi regionálnymi špecialitami, hudobníci z rôznych regiónov dokázali spoločne muzicírovať. Spišský Hrhov svojou srdečnosťou, spontánnosťou a hrou na fujare budil zaslúženú pozornosť. Veľkému úspechu sa tešila aj „Hrhovská medovina“. Tretí deň slávnosti patril zaujímavým exkurziám do blízkeho okolia. Počasie prialo a celé tri dni mohli návštevníci využiť na prehliadku ukážok dobrej praxe - inovatívnych riešení obce Tihany, či už počas plavby loďou po jazere Balaton alebo pri prehliadke Benediktínskeho opátstva, alebo levanduľovej manufaktúry.

Epilóg

Blíži sa 9. ročník národnej súťaže Dedina roka, ktorý bude vyhlásený v roku 2017. Na prahu tohto ročníka želáme všetkým šikovným obciam veľa chuti a guráže zapojiť sa do tejto súťaže a pochváliť sa so svojimi výsledkami. Nech je úspech Spišského Hrhova povzbudením a motiváciou nielen doma na Slovensku, ale aj v Európe.

Text: Mária Zaušková, SAŽP

Foto: SAŽP



Hodnotiacia komisia v areáli základnej školy

Centrum obce Tihany pri Benediktínskom opátstve



Tajomstvá hávede v areáli Dropie

Posledný slnečný augustový týždeň sa v Stredisku environmentálnej výchovy Dropie zišli ľudia s netradičným poslaním - aby sa tri dni, od 24. do 26. augusta, venovali rôznej hávede.



Účastníci workshopu s lektormi

Tajomstvá hávede je nový výučbový program pre školy, ktorý s využitím zážitkových metód, praktických aktivít a vlastnej tvorivosti zvyšuje biodiverzitu školských areálov a ich aktívne využitie vo výučbovom procese. Praktické aktivity majú zároveň význam pre množstvo živočíchov a rastlín, ktorým sa vytvoria vhodné podmienky na život. Výučbový program, ako aj workshop je financovaný v rámci projektu **LIFE12 NAT/SK/001155 „Ochrana vtákov v CHVÚ Ostrovné Lúky“**, ktorý sa realizuje s finančnou podporou EÚ z programu LIFE+ a z príspevku MŽP SR.

Čo je to háved?

Podľa Slovníka slovenského jazyka slovo „háved“, -de“ znamená pejoratívne pomenovanie naničhodníkov, v expresívnom význame zvieratá (obyčajne drobný hmyz), ktoré pôsobia nepríjemne, obťažujúco a odporne. Háved je však významná pre prírodu - tvorí významnú potravinovú bázu pre ďalšie druhy organizmov a je súčasťou ekologických vzťahov. Účastníkmi workshopu boli učitelia materských a základných škôl, lektori

zo Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva, z Bratislavského regionálneho ochranárskeho združenia, z Inštitútu aplikovanej ekológie Daphne, z lesných škôlok a ďalších neziskových organizácií a odborní pracovníci z SAŽP. Workshop lektorovali Katka Béresová a Ladislav Bíro zo SEV Dropie, Pavol Surovec z BROZ a externí lektori. Na úvod sme sa o sebe dozvedeli zaujímavé veci - kto zbiera bylinky a pozná aspoň päť druhov vtákov, využíva dažďovú vodu, alebo kto bol na nejakej tohtoročnej dobrovoľníckej aktivite. Predstavili sme projekt **LIFE12 NAT/SK/001155 „Ochrana vtákov v CHVÚ Ostrovné lúky“** a aktivity projektu, zamerané na aktívnu ochranu biotopov strakoša kolesára (*Lanius minor*), ľabtušky polnej (*Anthus campestris*) a sokola červenonohého (*Falco tinnunculus*) v Chránenom vtáčom území Ostrovné lúky. Vďaka ornitológovi Romanovi Slobodníkovi z Ochrany dravcov na Slovensku (RPS) sme sa zúčastnili aj na krúžkovaní lastovičiek. **Záver prvého dňa** patril exkurzii po zaujímavých biotopoch Ostrovných lúk - trávnatých poras-

toch a pasienkoch, starom koryte Dudváhu s hlavovými vrúbami, starej poľnej ceste s krásnym lemom bylín a lužnom lesíku. V rámci projektu sa snažíme revitalizovať a obnovovať práve takéto biotopy v krajine.

Kreatívne úlohy

Na druhý deň sa účastníci „popasovali“ s vymýšľaním najškardejšej hávede na svete, pričom tento „nový druh“ museli pre vedu popísať - stanoviť rodový a druhový názov, čím sa živí a kde žije. Následne sa vyrábal zo starých paliet, nazbieraných šišíek, starých latiek a tetrapakových obalov, starých trstinových rohoží a nastrihaných stebiel invázneho pohánkovca japonského (*Fallopia japonica*) nový hmyzí hotel, vtáčia a netopieria búdka. Dagmar Hillová z Katedry biotechniky zelene zo SPU v Nitre predstavila počas poobedňajšej prednášky **koncept dažďových záhrad a efektívneho hospodárenia s dažďovou vodou** v domácnostiach, školských areáloch, ale aj v mestách a obciach. V SEV Dropie sme následne so žiakmi zo ZŠ Zemianska Olča a s podporou platformy Green Foundation, založili koncom septembra

dažďovú záhradu. Večer patril návšteve Lodného mlynu v Kolárove a mŕtveho ramena Malého Dunaja. Tretí deň bol opäť tvorivý - vyrábali sa **minihávedníky zo starých kvetnáčov**, ktoré poslúžia ako úkryt pre ucholaky, vďaka čomu sa zabezpečí v záhrade biologická ochrana úrody. Aj na príklade dropa fúzatého, ktorý z krajiny zmizol najmä pre nevhodné poľnohospodárske postupy, bol účastníkom vysvetlený význam ochrany a starostlivosti o krajinu. Veď háved' je dôležitou súčasťou potravinových reťazcov, pretože rýchlo reaguje na zmeny prostredia. Svojím výskytom (alebo ubúdaním) nám signalizuje, čo sa v krajine deje. Aj preto platí, že čím existuje viac druhov rôznej hávede, tým existuje aj viac druhov vtákov. A práve vtedy vieme, že

- žijeme v pestrej, mozaikovej, zdravej krajine Dolného Žitného ostrova,
- tu opäť rastú vetrolamy, živé ploty, medze a funguje jemná sieť vzťahov s dostatkom miest na hniezdenie,
- sa opäť vypásajú pasienky a plochy v Čaloveckom Dudváhu a Časty,
- sa zachovali staré hlavové vrby v Čaloveckom Dudváhu.

V takejto pestrej a zaujímavej krajine by pravdepodobne chcel žiť každý. A sme si istí, že v takejto prívitivej krajine sa žije dobre. Ak vás zaujal program Tajomstvá hávede a ideálne ste z Podunajska, kontaktujte SEV Dropie. Viac informácií o projekte nájdete na stránke <http://www.broz.sk/ostrovné-luky>.

Text: Katka Béresová,
SEV SAŽP Dropie

Foto: SEV SAŽP Dropie



Krúžkovanie lastovičiek



Všetky vekové kategórie zaujal hmyzí domček

Stane sa Trenčiansky kraj zelenou župou?

Odpovede na otázky ako zabezpečiť ochranu a tvorbu životného prostredia a pokračovanie hospodárskeho rastu udržateľným spôsobom, naši v Trenčianskom samosprávnom kraji, ktorý sa pustil do realizácie dlhodobého projektu Zelená župa.



Ilustračné foto

„Trenčiansky samosprávny kraj (TSK) ochranu a zvyšovanie kvality životného prostredia premietol do projektu, ktorý sa v začiatku prioritne venuje tým oblastiam, ktoré priamo riadi,“ uviedol predseda TSK Jaroslav Baška. Prevádzka krajského úradu a viac ako osemdesiatich zariadení, ktoré sú v krajskej kompetencii, zanechávajú environmentálny vplyv na životné prostredie. Samotný projekt je rozdelený na šesť základných okruhov: Elektromobilita, Znížená energetická náročnosť budov, Využívanie obnoviteľných zdrojov energie, Cyklotrasy a cyklochodníky, Elektronická župa a Environmentálne vzdelávanie a osвета.

Elektromobilita a TSK

TSK si v rámci svojich kompetencií na základe vládou schválenej stratégie rozvoja elektromobility stanovil cieľ zvýšiť dostupnosť nabíjajúcich staníc na svojom území a znížiť emisie CO₂ svojho vozového parku prevádzkovaním elektromobilov. Využívanie elektromobilov pre potreby Úradu TSK by predstavovalo ročnú úsporu CO₂ v priemernej výške 3,9 tony na každé vozidlo, čo

je kompenzácia rovnajúca sa 433 stromom dvojhektárového lesa. Na území TSK sú lokalizované štyri nabíjacie stanice pre elektromobily (rýchlonabíjacia stanica Dalitrans, SE – Riaditeľstvo vodných elektrární v Trenčíne, SE - Elektrárň Nováky, RWE eStation Hotel pod Zámkom Bojnice), pričom TSK plánuje vybudovať nové v Považskej Bystrici, Myjave a v Prievidzi.

Rekonštrukcie

Zastupiteľstvo kraja v roku 2014 schválilo „Akčný plán udržateľného energetického rozvoja TSK na roky 2013 – 2020 (SEAP)“, ktorý určuje priority v oblasti energetickej udržateľnosti. V roku 2015 samospráva realizovala rekonštrukciu budov, modernizáciu energetických systémov a zateplenie na 18 školách, v 2 zariadeniach sociálnych služieb a v 1 kultúrnom zariadení.

Cykloprojekt

Nízky podiel cyklickej dopravy na území kraja sa TSK snaží eliminovať skvalitňovaním cyklickej infraštruktúry, ako je napr. dlhodobý projekt Vážskej cyklomagistrály, ktorá by na území TSK mala poskytnúť



Župa sa snaží skvalitňovať aj cyklistickú infraštruktúru

približne 100 km športového vyžitia pre rodiny či korčuliarov. Trasa bude tvoriť kostru cyklokomunikácií od Hornej Stredy až po Plevník-Drieňové a prepojí 5 okresov a 34 katastrálnych miest a obcí na území TSK.

Elektronická župa

Rozvoj elektronizácie poskytovaných služieb je ďalšou oblasťou, ktorá môže prispieť k vyššej ochrane životného prostredia. V rámci projektu zahŕňa: Geografický informačný systém (GIS), Dokument manažment systém (DMS) a Multifunkčné tlačiarne. Cieľom geografického informačného systému je zhodnotenie súčasného stavu využitia geografických informačných systémov, zhodnotenie potrieb územného celku a navrhnutie postupov pre rozvoj GIS. Dokument manažment systému je integrovaný informačný systém pre správu dokumentov a správu registratúry v kontexte legislatívnych požiadaviek na elektronický výkon verejnej moci a požiadaviek úradu

na optimalizáciu a elektronizáciu interných procesov. Optimalizácia tlačového prostredia pomocou multifunkčných tlačiarň by mala viesť k zníženiu veľkého počtu zariadení, pričom elektronizáciou procesov šetrí aj naše lesy. Župa okrem úspory papiera dokáže takto pozitívne ovplyvniť procesy spojené s ochranou životného prostredia.

Výchova a osveta

V rámci zvýšenia informovanosti a povedomia o problematike životného prostredia pristupuje TSK komplexne k vzdelávaniu a osвете vybraných cieľových skupín. Prvou cieľovou skupinou sú starostovia obcí, pre ktorých TSK odštartovala seriál odborných seminárov s environmentálnou tematikou v pravidelných intervaloch minimálne do konca roka. Pre pedagógov zorganizoval kraj v spolupráci s Centrom environmentálnych aktivít (CEA) a CHKO Biele Karpaty informatívne stretnutie k pripravovanému akreditovanému vzdelávaniu pre učiteľov. V rámci programu Efektívna verejná správa sa pripravuje spoločný projekt vytvorenia krajskej Koncepcie environmentálnej výchovy, vzdelávania a osvět. Všeobecne záväzné nariadenie, ktoré upravuje fungovanie environmentálneho grantového mechanizmu s názvom „Zelené oči“ schválilo krajské zastupiteľstvo v júli tohto roka.

„Prírodné záhrady“

Nie sú novinkou, mali ich už naše staré mamy. Je to jedna z častí projektu Zelené župy, ktorá otvára nový pohľad na ochranu životného prostredia. TSK podporuje ich tvorbu. Zatiaľ, čo v SR sú štyri, v susednom Rakúsku sú ich tisíce.



TSK verejnosť priebežne informuje o vykonaných krokoch, aby sa aj obyvatelia Trenčianskeho kraja svojimi podnetmi mohli zapojiť do projektu Zelená župa a prispieť k zvýšeniu kvality životného prostredia v trenčianskom regióne.

Text: oddelenie komunikácie a medzinárodných vzťahov, TSK

Foto: Peter Škorňa, Archív TSK



Prírodná záhrada



prečistená časť KD 19.07.2012

časť KD ponechaná bez prečistenia

Vyznačenie prečisťovaných
plôch na k. ú. Driečna.

Manažmentové opatrenia pre modráčika čiernoškvrnného

Reliéf, pôdne a klimatické podmienky Laboreckej vrchoviny jej dávajú oddávna predpoklad na využitie vo forme lúk a pasienkov.

Tie boli po celé generácie udržiavané tradičným spôsobom, vďaka čomu sa stali biotopom nielen pre druhy modráčikov rodu *Phengaris*, ale aj pre ďalšie vzácne a ohrozené druhy rastlín a živočíchov, ktoré bez cieľeného manažmentu zmiznú z územia spolu s lúkami.

Potreba mapovania

Zložitý životný cyklus modráčikov, ich priama väzba na špecifickú živnú rastlinu, typ biotopu, závislosť ich prežívania od spôsobu hospodárenia, ako aj nedostatočné poznatky o bionómii danej skupiny

druhov rodu *Phengaris* vo východnej časti SR, boli hlavnými dôvodmi pre ich mapovanie v pôsobnosti Správy CHKO Východné Karpaty (ďalej S-CHKO VK) od roku 2005. Oblasť v katastri obce Driečna, v okrese Stropkov s I. a II. stupňom územnej ochrany v správe CHKO VK predstavuje typický biotop pre existenciu druhu modráčika čiernoškvrnného (*Phengaris arion*) s typom biotopu Lk1 nížinné a podhorské kosné lúky (6510) zväz *Arrhenatherion elatioris* v nadväznosti na typ biotopu Tr8 Kvetnaté vysokohorské a horské psicové porasty na silikátovom substráte (6230*) Tr8b zväz *Nardo-argostion tenuis* s vresom obyčajným (*Calluna vulgaris*). Lokalita s výskytom modráčika v katastri obce Driečna je verifikovaná v registri LPIS vo forme kultúrnych dielov (ďalej KD), ktoré podliehajú platbám v rámci Programu rozvoja vidieka (PRV).

V rámci agro-environmentálnych schém si na vybrané KD súkromne hospodáriaci roľníci uplatnil platbu v rámci podopatrenia Ochrana biotopov poloprirodných a prírodných trávnych porastov, typ biotopu B

mezofilné trávne porasty v území sústavy NATURA 2000. V type biotopu B možno hnojiť organickými hnojivami v maximálnej dávke 50 kg N/ha raz za dva roky, možné je pasenie pri zatažení 0,3 – 1,9



Manažment mulčovaním v júli 2012

VDJ/hektár, vrátane obmedzeného košarovania. Kosenie možno realizovať maximálne 2-krát ročne, prvé kosenie musí byť realizované do 30. 7. Mulčovanie je možné na rovnakej ploche dvakrát počas trvania záväzku ako doplnkové agrotechnické opatrenie proti šíreniu náletových drevín. V júli 2012 bol počas monitoringu v k. ú. Driečna zistený nevhodný spôsob a termín kosenia a odstraňovania náletových drevín na KD s výskytom modráčika. Kosením celých KD s výskytom modráčika v krátkom časovom intervale v júli viedlo k priamej likvidácii hostiteľských rastlín *Thymus sp.* a *Origanum vulgare* počas letovej fázy druhu v čase kladenia vajíčok.

Riziká prečisťovania

Veľkoplošným prečisťovaním pasienkov v k. ú. Driečna v roku 2012 od všetkých náletových drevín v krátkom časovom období dochádzalo na KD k postupnej likvidácii jemnej mozaikovitej štruktúry krajiny, ktorá sa vytvárala celé desaťročia. Podiel nelesnej stromovej a krovinej vegetácie (ďalej NSKV), ktorý Pôdohospodárska platobná agentúra (ďalej PPA) akceptuje, je 5 % na hektár, pričom súvislých môže byť len 100 m² z ponechanej NSKV. Skúsenosti z terénu ukazujú, že KD sú prečisťované celoplošne bez ponechávania NSKV. Modráčik istý stupeň sukcesie vyžaduje a homogénemu porastu bez kríkov a závetria sa doslova vyhýba. Každoročným prečisťovaním predovšetkým horných okrajov pasienčných strání dochádza k likvidácii takýchto miest. Opakovaným každoročným mulčovaním vo vegetačnom období dochádza k narúšaniu štruktúry pôdneho krytu a tým aj mravenísk dôležitých pre prežívanie modráčikov v štádiu larvy. Mulčovanie nie je vhodným manažmentom ani pre vres obyčajný. Zistenia v teréne v roku 2012 viedli ku komunikácii pracovníkov S-CHKO VK s užívateľom.

Návrh opatrení

V roku 2013 na základe stretnutia pracovníkov S-CHKO VK, súkromne hospodáriaceho roľníka (ďalej SHR) a OÚ ŽP v Stropkove bola podaná žiadosť S-CHKO VK na vydanie upozornenia. OÚ ŽP

vydal (v zmysle § 4 zákona NR SR č. 543/2002 Z. z.) upozornenie pre vlastníka a nájomcu na existenciu lokalít s výskytom rastlinných a živočíšnych druhov, ako chránenej rastliny (v zmysle § 34 a 35 tohto zákona), aby nedošlo k zničeniu biotopov týchto druhov. Súčasťou upozornenia bola aj úprava spôsobu hospodárenia vzhľadom na manažmentové opatrenia pre modráčiky vypracované ŠOP SR v Banskej Bystrici za účelom realizácie Programu záchran pre druhy rodu *Maculinea*. V zmysle uvedených opatrení je nutné lokality s modráčikom čiernoškvŕnným pravidelne mozaikovitým kosiť, prípadne prepásať pred obdobím letu imág. Nepripustné je druhé kosenie v priebehu jedného roka (otava), alebo trvalá prítomnosť hospodárskych zvierat. Náletové dreviny a kry na ploche mimo okrajov je potrebné mozaikovitým odstraňovať. Pri mozaikovitom kosení (pasení) sa v danom roku pokosiť (spasie) iba časť príslušnej lúky. Nepokosené plochy budú kosené až v nasledujúcom roku. Termíny kosieb v zmysle opatrení nie je možné paušálne aplikovať pre celé územie SR. Monitoring modráčika čiernoškvŕnného v oblasti Laboreckej vrchoviny doposiaľ preukázal posun v období letu imág do polovice augusta. S-CHKO VK navrhla pre SHR kosenie a pasenie KD realizovať v termíne buď pred 1. 5., alebo až po 30. 9., resp. vykonávať len extenzívne prepásanie danej lokality ovcami alebo hovädzím dobytkom, spolu s odstraňovaním inváznych druhov rastlín. Odstraňovanie náletových drevín a krov navrhla správa vykonávať iba v mimohniezdnom a mimovegetačnom období, činnosť realizovať na menších plochách, nie celoplošne, a pri výruboch zachovávať skupiny stromov, solitérne stromy, s cieľom vytvoriť pestrý mozaikovitý biotop. Z dôvodu ochrany mravenísk mulčovanie vykonávať so zvýšenou listou v mimovegetačnom období. Okraje KD navrhla správa ponechať čiastočne bez zásahov, pretože plnia významnú ekotónovú funkciu – prechod medzi dvoma biocenózami charakteristickými svojou druhovou pestrosťou. Vykášanie prípadných nedopaskov na danom KD realizovať v termíne až po 30. 9. príslušného kalendárneho roka. Upozornenie vydané OÚŽP



Hostiteľská rastlina *Thymus sp.*

v Stropkove v roku 2013 bolo PPA do jesene 2015 akceptované. Pri kontrole SHR v októbri 2015 požadovala PPA od SHR rozhodnutie s obmedzeniami týkajúcimi sa chránených druhov rastlín, živočíchov a biotopov. Rozhodnutie bolo vydané OÚ ŽP v Stropkove v novembri 2015. Napriek tomuto rozhodnutiu bola SHR po kontrole PPA udelená sankcia na KD, na ktorých hospodáril v zmysle rozhodnutia OÚŽP v Stropkove, pretože nebol dodržaný stav KD vyhovujúci požiadavke PPA. Proti výsledkom kontroly PPA sa poľnohospodár odvolal, pričom v júni 2016 bolo jeho odvolanie akceptované Ministerstvom pôdohospodárstva SR.

Úprava termínov

Správa CHKO VK po monitoringu KD s výskytom modráčika obhospodarovaných v zmysle upozornenia OÚŽP v Stropkove v rokoch 2013 - 2015 dospela k názoru, že termíny pre manažment modráčika upraví nasledujúco: extenzívnu pasť celých KD s výskytom modráčika bude SHR vykonávať celoročne bez trvalej prítomnosti hospodárskych zvierat, kosbu mozaikovitým spôsobom bude SHR realizovať v termíne do 1. 6. potom najskôr po 30. 8. Interval prečisťovania okrajov KD v prerušovaných úsekoch bude skrátený z 5-tich na 3 roky. Dlhodobá ochrana územia s výskytom druhu a následne zachovanie druhu v prirodzenom prostredí nie je možné bez aktívneho záujmu odborníkov, priameho zapojenia vlastníkov a užívateľov pozemkov,



Kladúca samička



Samica modráčika čiernoškvŕnného (*Phengaris arion*)

ale aj pracovníkov orgánov štátnej správy na úrovni viacerých rezortov. Aj pri vydaní rozhodnutia orgánom štátnej správy na základe žiadosti kompetenčne príslušnej odbornej organizácie je nevyhnutné lokalitu s modráčikom a biotopmi európskeho významu monitorovať a intenzívne so SHR o zisteniach v teréne diskutovať a vplyv manažmentu každoročne vyhodnocovať.

Text a foto: Anna Macková,
CHKO VK

Slatinno-jelšový les



Národná prírodná rezervácia Šúr (2. časť)

Šúr je jedinečnou prírodnou rezerváciou so slatinno-jelšovým lesom a s mnohými chránenými rastlinnými a živočíšnymi druhmi. Južnú časť tvorí Panónsky háj s dubovo-brestovým porastom a s teplomilnými druhmi organizmov...

Panónsky háj obýva množstvo teplomilných druhov, najmä hmyzu. Početný je rad blanokřídlavce, niektoré druhy sú priamo viazané na staré solitérne stromy. Bohato zastúpené sú chrobáky, pričom mnohé z nich sú svojím vývinom priamo viazané na prítomnosť starého odumierajúceho dreva. Chránené sú napríklad roháč obyčajný, fuzáč veľký a kováčik fialový. V porastoch tráv žije chránená modlivka zelená. V hustých krovinách v okrajových častiach lesa hniezdia viaceré druhy peníc, slávik krovinový a sedmohlások hájový. Dôležitý je napr. výskyt penice jarabej a strakoša červenochrbtého, ktoré patria medzi európsky významné druhy. Vlhké lúky sú vhodným prostredím aj pre chrapkáča poľného. Okraje jelšového lesa a priestor medzi lesom a Panónskym hájom sú eldorádom pre mnohé motýle. Žijú tu aj viaceré druhy európskeho významu, ako

ohniváčik veľký, modráčik stepný a pestroň vlkocový. Celkom špecifickým typom biotopu, ktorý zaberá často plochu len niekoľko štvorcových metrov, sú plytké periodické (občasné) mláky, ktoré sa vytvárajú po jarných, alebo letných dažďoch na miestach s menej priepustnými ílovitými pôdami. Žijú v nich vzácne kôrovce, žiabronôžky, šklabkovky a štítovce, pričom štítovec letný svojím vzhľadom pripomína dávno vyhynuté prvohorné trilobity.

Ruiny Bieleho Kameňa

V prípade absolvovania náučného chodníka v prírodnej rezervácii Šúr smerom z Vajnôr do Svätého Jura môžeme pokračovať v spoznávaní nielen prírodných zaujímavostí. Po vyjdení zo Šúra do Sv. Jura sa pešou zónou - smerom ku gotickému kostolu sv. Juraja dostaneme do miestnej časti Neštich, odkiaľ sa po žltej značke (pri križi treba odbočiť



vľavo) vyberieme pomerne krátkou a nenáročnou cestičkou až k cieľu našej túry – ruinám hradu Biely Kameň. Ten je pohltý vegetáciou, takže nejaký výhľad do okolia „podhradia“ z neho nemožno v žiadnom

prípade očakávať. A hoci jeho ruiny nahliadava čoraz viac zub času, aj dnes možno rozpoznať zachované krátke východné krídlo so zvyškami gotickej tehlovej klenby, v severnej časti hradu sa nachádza pomerne

Viete, že...

Na Slovensku je evidovaných 13 mokradí medzinárodného významu, ktoré sú zapísané ako Ramsarské lokality (v zátvorke je dátum ich zápisu): Parížske močiare (2. 7. 1990), Senné-rybníky (2. 7. 1990), Šúr (2. 7. 1990), Dunajské luhy (26. 5. 1993), Latorica (26. 5. 1993), Niva Moravy (26. 5. 1993), Alúvium Rudavy (17. 2. 1998), Mokrade Oravskej kotliny (17. 2. 1998), Mokrade Turca (17. 2. 1998), Poipлие (17. 2. 1998), Rieka Orava a jej prítoky (17. 2. 1998), Domica (2. 2. 2001), Tisa (4. 12. 2004).



Ruiny hradu Biely Kameň

zachovaná rozsiahla, zaklenutá pivnica, vežová bašta, brániaca hrad zo západnej strany, či zreteľne viditeľné renesančné zvyšky klenieb palácových stavieb a oporné piliere stabilizujúce narušený hradný múr. Popri hrade sa po žltej turistickej značke dá dostať až do Stupavy, po odbočení na modrú značku na protilahlé Hradisko.

Hrad Biely Kameň postavili grófi zo Svätého Jura a z Pezinka po roku 1241, krátko po tatárskom plienení v roku 1241. Po smrti grófa Juraja bol skonfiškovaný v prospech kráľa. Synovia tohto vzbúrenca, Žigmund, Krištof a Peter, sa s kráľom uzmierili, a ten ho daroval Petrovi za preukázanie služby. Patril im až do vymretia ich rodu v roku 1543 do smrti Krištofa, posledného mužského člena rodu grófov zo Svätého Jura a z Pezinka. Následne hrad viackrát zmenil majiteľa. Hrad cháť-

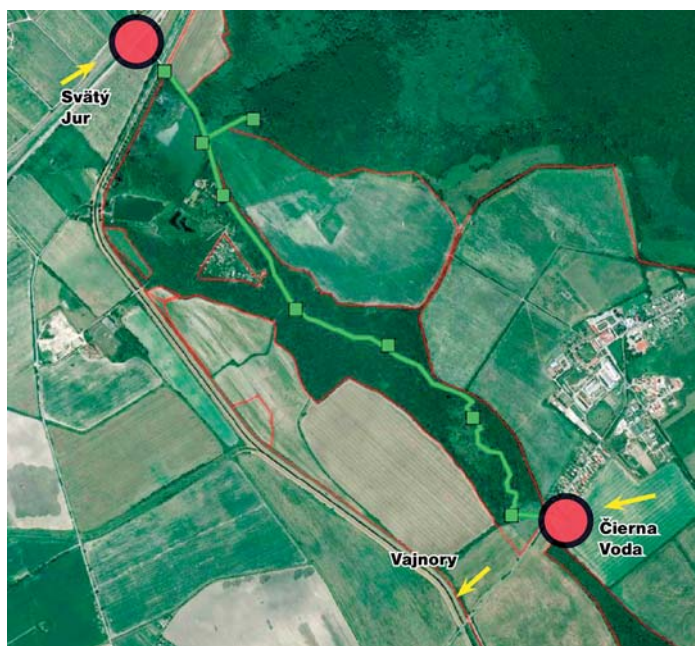
ra od roku 1663, keď ho vyplienili Turci.

Svätý Jur

Cesta späť nás zavedie opäť do Svätého Jura, architektonicky najzachovalejšieho vinohradníckeho mestečka na Slovensku, ktoré je už takmer štvrtstoročie mestskou pamiatkovou rezerváciou. Práve tu sa môžeme pokochať gotickým kostolom svätého Juraja, ktorý nemá postavenú vežu a ktorého mozaikové okná boli vyrobené podľa návrhov akademického maliara Janka Alexyho. Hneď vedľa kostola „pohladiť“ oko každého návštevníka aj drevená zvonica, pochádzajúca zo 17. storočia, v ktorej sa nachádza aj zvon z roku 1400. V samotnom Jure si nemožno nevšimnúť aj renesančný Pálffyovský kaštieľ, či Piaristický kláštor. Čo dodať na záver? Azda len to, že po takomto výlete by bolo hriechom nechutnať si v niektorej z miestnych vied dobré suché víno, dorobené šikovnými vinármi z hrozna, zozbieraného z terás svätoturajských vinohradov...

Text: Peter Škorňa

Foto: Peter Škorňa, Ján Turoň, Viliam Vongrej, Dobroslav Vongrej
Zdroj: Sprievodca Šúrom - Obnova vodného režimu v Národnej prírodnej rezervácii Šúr (Asociácia priemyslu a ochrany prírody), ŠOP SR, Správa CHKO Malé Karpaty



Náučný chodník v prírodnej rezervácii Šúr

V roku 2006 bol v rámci Národnej prírodnej rezervácie Šúr – do ktorej je vstup pre bežných ľudí prísne zakázaný - vybudovaný aj náučný chodník, ako možnosť spoznania týchto jedinečných častí chránenej prírody.

Trasa chodníka sa začína pri Svätom Jure zo severnej časti pri Fanglovskom potoku za novou budovou skladov, prechádza okolo rybníka, Biologickej stanice Prírodovedeckej fakulty UK, cez Panónsky háj a končí pri cestnej komunikácii v Čiernej Vode. Trasu, dlhú 4,1 km však možno absolvovať pokojnou chôdzou za hodinu až hodinu a pol aj so začiatkom na Čiernej Vode a to tak v lete, ako aj v zime. Na nenáročnej trase je umiestnených 6 informačných zastávok (Život v Šúrskom rybníku, Bohatstvo jelšového lesa, Národná prírodná rezervácia Šúr, Panónsky háj včera a dnes, Starý dub spomína, Aj v slanej pôde je život) a 3 informačné vstupné panely (na začiatku chodníka vo Svätom Jure, vo Vajnoroch a v Čiernej Vode), z ktorých sa každý oboznámi s prírodnými hodnotami chráneného územia, ich stavom a vývojom v uplynulom období.



Skokan štíhly



Plocháč červený



Modlivka zelená



Okán hruškový



Užovka stromová



Diviaky



Foto: Veronika Sochorová

**Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky
a Slovenská agentúra životného prostredia
vás pozývajú na**

MEDZINÁRODNÚ KONFERENCIU K ŤAŽBE NERASTOV A ŽIVOTNÉMU PROSTREDIU

Medzinárodná konferencia sa bude konať 21. a 22. novembra 2016 v rámci slovenského predsedníctva v Rade Európskej únie v historickej budove Slovenskej národnej rady na Župnom námestí 12 v Bratislave.

Podujatie je výnimočnou príležitosťou na výmenu informácií a myšlienok v oblasti trvalo udržateľného využívania zdrojov nerastných surovín a jeho vplyvu na životné prostredie pre vedeckých a výskumných pracovníkov, predstaviteľov štátnych organizácií aj súkromných spoločností, politikov i študentov.

<http://mineral-resources.sazp.sk/>



**SUSTAINABILITY OF MINERAL RESOURCES
AND THE ENVIRONMENT
BRATISLAVA 21 – 22 NOVEMBER 2016**

